

Sıĝ Eleştiriden Seviyeli Tenkide Metânetle*

BAYRAM ALİ KAYA**

(Çin Porselenine Yeni Taç Giydirmek
Yâhut M. Kayahan Özgül'ün, Osman
Nevres Efendi Adlı Kitabında Dile
Getirdiği İtham, İddiâ, Hatâ ve
Yanlışlara Dâir)

Bizde tenkit müessesinin pek bulunmadığı yâhut yeterince gelişmediği; hattâ tenkinin artık sadece eleştiri kelimesiyle karşılandığı, bir eserin tüm yönleriyle değil de, sırf noksanlık veya hatâları bakımından ele alındığı, bununla da yetinilmeyip meselenin kişiselleştirildiği, yazara iftirâyaya varan asılsız ithamlarda bulunulduğu, başta kullanılan dil ve üslup olmak üzere, hiçbir etik kurala riâyet edilmediği; dolayısıyla yapılanın tenkit olmayıp sıĝ bir eleştiriden ibaret kaldığı, aynı zamanda sıkça dile getirilen bir şikâyettir.

Bu çerçevede ortada, yazımızın hazırlanmasına konu olabilecek bir tenkit yerine, anılan şikâyet bağlamında kaleme alınmış bir eleştiri bulunduğundan, dile getireceklerimiz daha ziyâde, yöneltilen türlü itham ve iddiâlara, kısmen de eleştirilere verilmiş bir cevap mâhiyetinde olacaktır. Bir diğer ifadeyle, aşağıda belli bölüm ve maddeler hâlinde

* Geliş Tarihi: 05.11.2016 / Kabul Tarihi: 28.11.2016.

** Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi,
(bkaya@sakarya.edu.tr).

detaylandıracağımız yazımız, “bilimsel angajman kuralları çerçevesinde cevap vermek” olarak da değerlendirilebilir.

*Dôst sandıklarımız çıkdı bütün bîgâne
Âh Nevres ki bin oldu bir iken müşkülümüz*

M. Kayahan Özgül, 2016’da yayınlanan *Şiirin Hazanında Gazel Dökeller-IV Osman Nevres Efendi* (Kitabevi, İstanbul 2016) adlı kitabında, çoğunluğu Yeni Baskı İçin... başlıklı kısımda olmak üzere, *Osman Nevres ve Dîvânı, İnceleme-Metin* (Gökkubbe Yay., İstanbul 2007) adlı kitabım ve de şahsımla ilgili olarak bir dizi itham ve iddiâda bulunmuştur. Yazıda ileri sürülenler seviyeli bir tenkit çerçevesinde ve yapıcı bir şekilde dile getirilmiş olursa idi, Özgül’ün bir kısmı doğru olan tespitlerini hem saygıyla karşılar, gereğinin yapılacağını belirtir, hem de kendisine teşekkür ederdik. Hangi beşer ürünü eser kusur ve noksanlık ile ma’lûl değil ki? Ancak kavga edecek kadar bile hukûkumuz olmayan Özgül böyle yapmamış, aksine, kendi kitabına yer açmak ve yeni baskısına gerekçe oluşturmak için kitabımı ve de şahsımı insafsızca karalamaya çalışmıştır. Bir başka deyişle yazar, üslubunun seviyesizliği yetmiyormuş gibi, herhangi bir etik ilke gözetmeden ve gerekli bilimsel veriye dayanmadan, bir yığın asılsız iddiâ, itham; hattâ yalan ve iftirâda bulunabilmiştir.

Yazımızda, mümkün mertebe Özgül’ün yazısındaki sıra izlenecek, her bir iddiâ, itham vs. üzerinde ayrı ayrı ve deliller sunulmak sûretiyle durulacaktır. Ardından yazarın bilhassa, bir kısmını kitabının farklı baskılarında tekrarladığı, bir kısmını yeni baskısında ve kuvvetle muhtemel neşrimizden hareketle düzelttiği, bir kısmını ise kopyalayarak yeni baskısına aynen aldığı; dolayısıyla fark edemediği anlaşılan okuma hatâları ile yanlışlarına değinilecektir. Başta, kopyalayarak yeni baskısına aldığını düşündüğümüz hatâlar (ki Özgül’ün bilhassa bu uygulaması, bizde bir intihâl faaliyetinde bulunulduğuna dâir ciddi şüphe uyandırmaktadır) ile bunların bizim bilâhare düzelttiğimiz doğru şekillerine ilişkin örneklerin geri kalanına ise kitabımızın hazırlıkları tamamlanmak üzere olan yeni baskısında yer verilecektir.

Tüm bunlar ortaya konulurken, mümkün mertebe yazarla aynı üslup seviyesine düşülmemeye elden geldiğince dikkat edilecek, cevap hakkımız kullanılırken aynı zamanda seviyeli bir tenkit örneği verilmeye

gayret edilecektir. Olur ki zaman zaman ve de elde olmadan, Özgül'ün tasvip etmediğim üslubuna yönelecek olursam bunun kitabıma, dolayısıyla şahsıma yöneltilen ve her biri ağır tahrir sayılabilecek asılsız itham, yalan ve iftiraldan kaynaklandığının bilinmesini, bundan ötürü mâzur görülmemi, üslubumu; dolayısıyla şahsiyetimi bilen tüm okuyucu ve dostlarımdan hassaten istirham ederim.

Yeni bir baskı mı iki ayrı kitap mı? Yâhut yeni baskı ne kadar yeni?

Özgül'ün aşağıda cevaplandırılacak itham ve iddiâlarına geçmeden, öncelikle bir hususa dikkat çekmek istiyorum. Şöyle ki yazar, 2016'da basılan kitabı için 1999'da basılan kitabının yeni baskısı olduğunu dile getirmektedir. Tasnif ve takip kolaylığı bakımından bu nitelemeyi şimdilik pratik bulduğumu ve kullandığımı belirtmekle birlikte, aslında birkaç açıdan tam bir yeni baskının söz konusu olmadığını da vurgulamak isterim. Bir defa 1999'da basılan ve "*Osman Nevres, Hayatı ve Eserleri*" başlığını taşıyan kitap, şairin hayatı, eserleri, dünya görüşü vs. bahislerin yanı sıra dîvândan seçilmiş bazı şiir örnekleri ile nesre çevirilerine yer verilen bir seçmeler mâhiyetindedir. Bu kitabın yeni baskısı denilince doğrusu bir okuyucu olarak aklımıza ilk gelen şey, herhâlde girişte verilen bilgilere dâir kapsamlı ilavelerin veya seçilen şiir metinlerine ilişkin en azından bazı kontrol vs.nin yapıldığı bir neşir geliyor. Oysa yazarın yeni baskı olarak takdim ettiği kitabı, baş tarafındaki giriş bilgilerinin 1999'daki kitabından çok büyük orada kopyalanıp verilmesinden, zaman zaman da bazı ufak tefek değişiklikler ile ilâvelerin yapılmasından ibarettir.

Örneğin "Sözbaşı"nda¹ sadece, bir yerde geçen "küçük" kelimesi "büyük" şeklinde düzeltilmiş (1999, s. VIII, 2016, s. VII-VIII); şairin hayatı,

¹ Özgül'ün, 1999'dan 15-16 yıl sonra yayınladığı yeni baskısında, noktasına virgüline dokunmadan aynen tekrarladığı "Sözbaşı" kısmında, "Elinizdeki kitap, herşeyden evvel bir şairi hatırlatmak, daha sonra da onun önem ve büyüklük sıralamasındaki yerini bir kere daha düşündürmek amacıyla kaleme alındı." (1999, s. IX; 2016, s. IX) ifadesiyle ilk defa karşılaşan okuyucu, Nevres ile ilgili ilk defa bir çalışmanın yayımlandığını ve gerekenin kâfi miktarda yapılmış olduğunu düşünebilir. Oysa her iki kitabı karşılaştıranlar; şairin hayatı, eserleri ve şairliğine ilişkin, yıllar önce dile getirilenlerin büyük oranda tekrarlandığını, mevcut bilgilerin daha ziyâde şairin ön

eserleri, şahsiyeti kısmında da bazı kelimeler üzerinde değişiklikler yapılmış, örneğin daha önce “resinde” şeklinde olan kelime “resîde” olarak düzeltilmiş (1999, s. 3, 2016, s. 3); yine aynı sayfadaki “Fatin’in” kelimesi “Fatin Efendi’nin” şekline sokulmuş; bazı ifade ve bilgi değişikliklerine gidilmiş, örneğin “...ve bilâhare vâlilik kitâbetinde istihdâmı sağlanır.” kaydı, “...ve bilâhare velînimetinin mühürdarlığına getirilir.” yapılmış (1999, s. 4, 2016, s. 4); bazı yeni bilgiler ilave edilmiş, buna bağlı olarak birkaç yeni dipnot eklenmiş, örneğin “25 Cemâziyelâhir 1260 (12 Temmuz 1844)’ta hâcelik rütbesi tevcih edilir.” (9 Nolu dipnot, 2016, s. 4; 45 nolu dipnot, s. 14; 75 nolu dipnot, s. 28; 91-92 nolu dipnotlar, s. 31); bazı bilgiler ve de ilgili dipnotları çıkartılmış (1999, s. 41: 93 nolu dipnot, örneğin F. A. Tansel’e yapılan bir atıf kaldırılmıştır); bazı bilgilerin sadece yerleri değiştirilmiş, örneğin “(...) eş’âr-ı pesendîdesinin çü hâl-i şâir.....tebvîb kılındı.” alıntısı, 1999 baskısında s. 36’da baş tarafta ve aynı sayfadaki “Nevres, yeni yayınlanmış dîvânını.....anlatır.” paragrafı alt tarafta yer alıyorken; yeni olduğu belirtilen baskıda bunların, sadece “Nevres” yerine “Nevres Efendi” denilmek ve aşağıdakinin yukarıya, yukarıdakinin de aşağıya getirilerek buldukları yerin; hattâ sayfanın değiştirildiği görülmektedir (2016, s. 24-25). Bunların yanı sıra inceleme kırıntısı sayılabilecek bazı yeni ilâveler yapılmış, örneğin Nevres’in *Külbe-i Ahzân* isimli eserinin *Revna Mecmuası*’nda neşredildiği bilgisi eklenmiş (2016, s. 27-28), ayrıca 1999’daki baskıda tek bir satır bilgi bulunmayan, *Peri ile Civan* (s. 28), “dedim-dedi” tarzı (s. 41), “anlatım bozukluğu” (s. 42), vs. bahislere değinilmiştir.

---

yargılarını yansıttığını biraz da şaşkınlıkla fark edeceklerdir. Aradan geçen bunca yıl sonunda doğrusu Özgül’den, Nevres hakkındaki kanaatlerin değişip değişmediği, onunla ilgili yeni çalışmalar yapıp yapılmadığına dâir bilgi vermesini (ki bunları “Yeni Baskı İçin...” başlığı altında kısmen ve daha çok eleştiri, daha doğrusu karalama mâhiyetinde vermiştir), ayrıca bizim değersizleştirmeye çalıştığı incele-memize alternatif olacak kapsamlı bir inceleme yapmasını ve kırıntı kabilinden eklemelerle geçiştirmemesini beklemek bir okuyucu olarak hakkımız olsa gerek. Bir diğer ifadeyle keşke, “Sözbaşı” dâhil, 5 A4 sayfası tutarında karalamada bulunma-çağına (ki yeni baskısına eklediği ilâve bilgilerin toplam sayfa miktarı bibliyografya dâhil 3 A4 sayfasını geçmemektedir) kapsamlı ve doyurucu bir inceleme yapsaydı ve Nevres’i bize daha sağlıklı bir şekilde tanıtmış olsaydı. Dolayısıyla insan önce kendisinin ne yaptığını söylemeli, ardından başkalarına laf atmalı ki, şairin hatırlanma, büyüklük küçüklük veya eskilik yenilik meselesi gibi hususlar daha sağlıklı bir şekilde ortaya konulabilmiş mi görülebilir.

Özgül'ün iki kitabı arasındaki gerçek fark ise şiirler kısmındadır; zîrâ 1999'da basılan kitabın yarısından fazlasını oluşturan seçmeler bölümüne karşılık olarak 2016'daki baskıda, dîvân metninin tamamına yer verilmiştir. Bu neşirde de, vaktiyle bizim yaptığımız gibi dîvân dışından gelen bazı şiirlerin eklendiği, ayrıca mektup örneklerine yer verildiği görülmektedir. Doğrusu kitap bu hâliyle eski baskının yenisi olmaktan öte kendi başına müstakil bir çalışma durumundadır. Özgül, dîvânın bizim de bağlı kaldığımız tertibine yönelik olarak tasarruf hakkını kullanmış ve bu çerçevede örneğin dîvânda gazellerden önce yer verilen şarkıları gazellerden sonraya almış, yine *Eser-i Nâdir*'den ve *Revnak Mecmuası*'ndan eklenen şiirleri ilgili nazım şeklinin bulunduğu bölüme dâhil etmiştir ki mâkul görünmektedir. Bu çerçevede, dîvânda dağınık hâlde bulunan ve eksik gazel olduğuna kanaat getirilen şiirler de gazellerin sonunda ve "eksik gazeller" başlığı altında verilmiştir.

Bununla birlikte, anılan neşirde şiirlerin vezinleri gösterilmediği gibi, okuyucu ve araştırmacıların takibini kolaylaştıran harfû'l-elif vb. başlıklar da eklenmemiştir. Ayrıca, yeni harflere aktarma çalışmalarında, bitirme tezi hazırlayan öğrencilerimizin bile dikkat ettiği hemze (')-ayın (') işareti farkına Özgül'ün dikkat etmeyip her yerde hemze işaretini kullanmasına; hattâ şapkalı harfler konusunda gerekli özeni göstermemiş olmasına da bir anlam verilememiştir. Metnin Osmanlı Türkçesi ile kaleme alındığı göz önünde bulundurulduğunda, tüm bu hususlara dikkat edilmesinin, soru vb. noktalama işaretlerinin eklenmesinden daha önemli olduğu ehlince mâlumdur. Özgül'ün neşri, dîvânın Ziyâ Paşa neşri ve ondan hareketle hazırlanan 2007 neşrimize göre bir miktar farklı görünmekle birlikte, içerdiği okuma hatâları, yanlışları vs. bakımından da en sağlıklı neşir durumunda değildir. Ayrıca Özgül'ün, bazı şiirleri âit oldukları düşünülen yerlere taşıma, dolayısıyla dîvân tertibine müdâhalede bulunma hususunda da yer yer standart olmayan uygulamalara başvurduğu görülmektedir. Örneğin benim neşrimde, gazel olarak değerlendirip medhiye-gazel ([4] [Medhiye Gazel], 2007, s. 193) başlığıyla verdiğim bir şiiri, Özgül, kitabında nedense kasîdeler bölümünde bırakmış ve sadece Medhiye başlığı vermekle yetinmiştir (4, Medhiye, 2016, s. 76). Oysa beş beyitlik bu şiirin hem biçim, hem de içerik özelliklerinden hareketle bir medhiye-gazel olduğunu fark etmiş olması beklenirdi.

Özgül'ün bu türden çelişkili uygulamaları sadece bu örnekle sınırlı değildir. Yine örneğin, dîvânda "Eş'âr-ı Müteferrika" başlığı altında yer alan ve tarafımızdan [mütekerrir muaşşer] başlığı ile verilen medhiye içerikli bir şiiri (2007, s. 423), iki bentten oluşmasına ve kendisinin de "muaşşer" başlığı vermiş olmasına rağmen (2016, s. 77), tıpkı birkaç sayfa öncesindeki "terkîb-i bent" nazım şekliyle yazılmış mersiye örneğinde olduğu gibi (2007, s. 186; 2016, s. 69), "Kasideler" bölümünde gösterebilmiştir. Hâlbuki Özgül, içeriklerinden hareketle bir düzenleme ve başlıklandırma yapacak idiyse bunun, kasideler yerine medhiyeler şeklinde yapılması doğru olurdu. Yine örneğin dîvânda gazeller bölümünün dışında bulunan ve benim [medhiye-gazel] olarak değerlendirip tertibe bağlı kalarak yerinde bıraktığım "Siddîk" redifli şiiri ([12] [Medhiye Gazel], 2007, s. 253), Özgül de gazel olarak değerlendirip gazeller bölümüne taşımışken (G. 160, 2016, s. 268-269); dîvânda sadece bir üst sırada bulunan (kanaatimizce biçim ve içerik olarak aynı özellikte olup sadece birkaç beyit fazlalığı bulunan) "Muhlis" redifli şiiri ise ([11] [Medhiye-Gazel], 2007, s. 252-253), medhiye içerikli ve kasîdeye benzer bir başlık verilmiş olmasından hareketle olsa gerek, gazeller bölümüne taşımamış ve yine kasîdeler bölümünde bırakmıştır (K. 23, 2016, s. 146-147). Özgül'ün, kapsamlı bir incelemeye yer vermemiş olması da kitabının yâhut yeni baskısının önemli bir eksikliğidir.

1. M. Kayahan Özgül'ün, kendisinden önce, kaynaklarda verilen bilgilerin kıvrıntı kabîlinden ve aşağı yukarı birbirinin tekrârından ibâret olduğu iddiâsı (bk. 2016, s. XI)

*Görenler vâizin kürsîdeki destâr u güftârım
Semâdan zannederler hâke bir allâme düşmüşdür*

Özgül, 2016 yılında basılan kitabının "Yeni Baskı İçin..." başlıklı kısmında, 1999 yılında basılan kitabını kastederek, kendisine değin Osman Nevres hakkında neredeyse hiçbir şey yapılmadığı izlenimi uyandıran şu cümlesine yer veriyor ve karalamaya, aralarında İnal'ın da bulunduğu, eski kaynaklardan başlıyor ve diyor ki;

"O zamanlar, Nevres Efendi hakkında pek az kaynakta, *kıvrıntı kabîlinden mâlûmât* verilmesi ve söylenenlerin de aşağı-yukarı birbirini tekrar-

laması beni rahatsız ettiği için, böyle bir çalışmaya soyunmuştum.” Oysa, Özgül’ün kitabının her iki baskısı incelendiğinde, şairin kaynaklara dayalı hayatına dâir verilen bilgilerin yarısına yakınının, aralarında başta Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey, İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, Zeynelâbidin Reşid ve Ödemişli Hocasâde M. Muammer’in eserleri ile ilgili bazı ansiklopedi maddelerinin bulunduğu kaynaklardan derlendiği; diğer yarısının ise şairin dîvânı ve *Eser-i Nâdir*’i ile *Cerîde-i Havâdis* vb., bir kısmı İnal’da da bulunan, bazı süreli yayınlardan geldiği görülmektedir. Yani Özgül’ün iddiâ ettiği gibi, kendisinden önce kaynaklarda verilen bilgiler hiç de kırıntı kabîlinden değildir. Üstelik bilgi tekrarı ve kaynaklar konusundaki serzenişine rağmen, aşağıdaki örnekten de anlaşılacağı üzere, kendisi de bilhassa İnal’ın verdiği bilgi ve kaynakların büyük çoğunluğunu, neredeyse aynen almış ve bir sakınca görmeden her iki baskısında da kullanabilmiştir. Eleştirdiği hususları, ilgili diğer maddelerde de örneklendirileceği üzere, kendisi sıkça yapan Özgül’ün, bu konuda şahsımı ithâmı anlaşılır gibi değildir. Bu meyanda Nevres’in doğum tarihi faslıyla ilgili bir örnek verelim ve ne olup bittiğine biraz daha yakından bakalım.

İnal:

“Osman Nevres [Efendi], takriben 1820 [1236 H.]’de Sakızda doğdu. Aslen Rumdur.” (İnal, SATŞ, İstanbul 1988, s. 1189) İnal, bu bilgisine kaynak olarak Özgül’ün de kullandığı şu kaydı vermiştir: “Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey “Mecmûatü’t-terâcîm”de “tahmînen 1251 senesi sinni on beşe resîde imiş” demesine göre 1236 ve Nevres’in ehîbbâsından Berberbaşı-zâde Fuad Bey’in “hîn-i irtihâlinde sinni 60 raddelerinde idi” demesine göre 1233 ve vefatında “Cerîde-i Havâdis”e yazılan fıkrada “sinni, sitte ve hamsîn raddesinde idi” demesine nazaran 1237’de doğmuş olması icab ediyor.” (İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Haz. Hidayet Özcan, AKMB Yay., Ankara 2000, c. III, s. 1603)

Özgül:

“Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey’in ‘tahmînen 1251 senesi sinni onbeş’ erresinde imiş.” deyişine göre 1236’nın; Nevres’in dostlarından Berberbaşı-zâde Fuad Bey’in “hîn-i irtihâlinde sinni altmış raddelerinde idi” demesine nazaran 1233’ün ve ölümü üzerine Cerîde-i Havâdis’te neşrolunan fıkradaki “sinni sitte vü hamsîn raddesinde olarak tekmîl-i

dîvânçe-i hayât eylemiş olduğu" ibâresine itibar edilirse 1237'nin doğum târihi sayılması gerekir." (1999, s. 3, 2-4 nolu dipnotlar: Tezkire-i Şuarâ, Millet Ktbh., A. Emîrî, târih 789, v. 63a-Ali Emîrî hattıyla; İbnülemin M. Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri (SATŞ), fsk. 7, 2. Bs. İst., 1969, MEB Bsmv., s. 1182; Cerîde-i Havâdis, Nu. 3001, 14 Muharrem 1293)

Kaya:

"Nevres, takriben 1236/1820-1821 yılında Sakız Adası'nda dünyaya gelir. Şairin doğum tarihi hakkında kaynaklarda farklı bilgi ve değerlendirmelere yer verildiği görülür. Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey'in tezkiresinde verdiği "...tahminen 1251 senesi sinni on beşe resîde imiş" demesinden hareketle şairin doğum tarihi 1236, Nevres'in aynı zamanda yakın dostu da olan Berberbaşı-zâde Fuad Bey'in "...sini, sitte vü hamsîn raddesinde olarak tekâmül-i dîvânçe-i hayât eylemiş olduğu ma'atteessüf işidilmişdir." denilmesine nazaran 1237/1821-1822 olması gerekmektedir." (Kaya, *Osman Nevres ve Dîvânı, İnceleme-Metin*, Gökkuşbu Yay., İstanbul 2007, s. 21-22, 38-41 nolu dipnotlar: Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey, *Mecmûatü't-Terâcim*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih 789, vrk. nr. 63a; İnal, *a.g.e.*, s. 1603; *Cerîde-i Havâdis*, cüz: 3002, Muharrem 1293; Özgül, *a.g.e.*, s. 3).²

2. M. Kayahan Özgül'ün, kitabından yararlanılmış; hattâ satır satır kopya edilmiş olmakla birlikte bazı yerlerde kendisine hiçbir şekilde atıf yapılmadığı, dipnotların bir kısmının "utanma belâsıyla" gösterilmediği, atıfların giderek seyrekleştiği iddiâsı (bk. 2016, s. XI)

*Sühan-ı bî-hûdeden hoş gelür âvâz-ı horûs
Bâri ma'nâsını bilmezse de hengâmı bilir*

Özgül, yazısının ikinci paragrafında kitabının, asıl muhâtabı olarak gördüğü "yeni" edebiyat meraklılarının pek dikkatini çekmediğini (Burada yazara, neden acaba? Onlar da Nevres'i yeniden ziyâde eskiye daha

² Kaynaklara yönelttiği ithamları unutan Özgül, garip bir uygulamaya daha başvurmuş, aslında dîvânda olan bir şiir için, diğer pek çok örnekte yaptığı aksine, dîvân yerine Mehmet Zeki Pakalın'ın *Tanzimat Mâliye Nâzırları* adlı eserini kaynak olarak göstermiştir. Yazarın, tek başına bu uygulaması bile, kaynaklar karşısındaki tavrına dikkat çekmesi bakımından düşündürücüdür (1999, s. 43, 97 nolu dipnot; 2016, s. 29, 82 nolu dipnot).

yakın bulmuş olabilirler mi? diye sormak gerek); ama klâsik edebiyat araştırmacıları arasından ilgilenenler çıktığını; bununla birlikte Nevres'in bir klâsik şair olmadığına dâir söylediklerinin hiç ciddiye alınmadığından yakınlardan eserinden beklenen faydayı sağlayamadığını dile getirir (Tam da bu noktada okuyucu haklı olarak, yazardan kitabının yeni baskısında bu konuda söylediklerinin ciddiye alınmasını sağlayacak yeni bulgu ve veriler sunacağına müjdesini bekler; ama nâfile...). Serzenişlerinin ardından Özgül bu kez, kullanılan bazı dipnotlarda kitabının kaynak olarak gösterilmediğini; hattâ ondan istifade edilmiş olmasına rağmen hiçbir şekilde atıfta bulunulmadığını iddiâ eder. Peki yazar, iddiâlarında haklı mı, değil mi? Her birini ayrı ayrı ele alarak görelim...

Özgül, bu fasla dâir, "Bu aralıkta kullanılan 155 dipnotun 93'ünde kitabım kaynak olarak gösterilmiş; geriye kalanların büyük kısmında da ondan istifade edilmiş olmasına rağmen, galiba "utanma belâsıyla" gösterilmemiştir. Metin içinde benim cümlelerim bazen aynen, bazen birkaç kelimesi değiştirilerek tekrarlanmış, lâkin ne iktibas olduğuna dâir bir işaret konmuş, ne de dipnotta belirtilmiştir." (2016, s. XI) demektedir.

Peşinen belirtiyim ki kitabımda, doğrudan (sadece Özgül'de bulunan) veya dolaylı olarak (Özgül'ün de yararlandığı bir kaynaktan) alınıp da kasd-ı mahsûsa ile atıf yapılmayan tek bir kaynak; dolayısıyla verilmemiş tek bir dipnot bulunmamaktadır. Bununla birlikte, sırf unutmaya veya gözden kaçmaya neticesinde düşülmemiş birkaç dipnot vardır. Üstelik bunlar sadece Özgül değil, İnal vb. birkaç yazar için de söz konusudur. Aşağıda ayrıntılı olarak verileceği üzere, bunların toplam sayısı da bir elin parmaklarını geçmemekte; hele Özgül'ün îmâ ettiği gibi onlarca'yı hiç bulmamaktadır.

Bu bahsi biraz daha detaylandırmak için onun yaptığı gibi biz de sayılar üzerinden gidelim. Özgül'ün 1999'da basılan kitabında yer verdiği toplam dipnot sayısı 208'dir. Benim 2007'de basılan kitabımdaki dipnot sayısı ise, 190'ı yazarın "bu aralıkta" kaydıyla verdiği ve şairin hayatı, eserleri vs. bilgisinin olduğu kısımda olmak üzere toplam 275'tir. Sadece bu sayı farkı bile pek çok şeyi anlatmakla birlikte, biraz daha ayrıntıya girelim ve diğer sayılara bakalım. Öncelikle Özgül'ün, kullanılan 155 dipnottan 93'ünde kitabının kaynak gösterildiği, geri kalanında ise gösterilmediği (ki bu hesaba göre 62'tanesi gösterilmemiş oluyor)

iddiâsına dönelim. Ben de üşenmedim tek tek saydım, hem de birkaç kez. Bir defa şairin hayatı vs. kısmında kullandığım dipnot sayısı Özgül'ün verdiği gibi 155 değil 190'dır. İnceleme kısmında da ayrıca 85 dipnot bulunmaktadır. Yazarın iddiâsındaki tek doğru ise, bu aralıkta gösterildiği iddiâ edilen dipnot sayısının 93 olduğudur. Buna inceleme kısmında yer verilen 8 dipnotu da eklersek toplam sayı 101 etmektedir. Gösterilmesi bir şekilde unutulmuş veya gözden kaçan toplam dipnot sayısı ise 2'si hayatı vs. (2007, s. 22, 44 nolu dipnot; s. 58, 176 nolu dipnot), 1'i de inceleme kısmında (2007, s. 64, 192 nolu dipnot) olmak üzere 3'tür. Hadi buna her şeye rağmen fark edemediğim 2 dipnotu daha ekleyelim. Yani Özgül'ün kitabından yararlanılıp da gösterilen, bir şekilde gözden kaçanlar dâhil, toplam dipnot sayısı 106'dır. Geri kalan 169 dipnot ise doğrudan ana, asıl kaynaktan yararlanılan yâhut Özgül'de herhangi bir şekilde yer almayan yeni, farklı kaynaklardan gelen bilgiler için düşünülmüş dipnotlardan ibârettir.³

Kısacası, Özgül'ün kitabının sadece doğrudan değil, dolaylı olarak kullanıldığı pek çok yerde ilgili dipnotlar, hele “utanma belâsı”na⁴ hiç dâhil olunmadan, gösterilmiştir (Mesela bk. 2007, s. 22-60, 74, 87, 113, 114, 130, 148 vd). Bununla birlikte kendisinin de yararlandığı, yeni-ilâve bir

³ Mesela bk. 2007, s. 22, 37 nolu dipnot: Burada, Atâ Terzibaşı'nın Özgül'de ismen bile yer almayan *Kerkük Şairleri* adlı eserinden hareketle Kerküklü Nevres'e dâir bilgi verilmektedir. Örneğin s. 35, 104 nolu dipnot: Burada, dîvânın nüshasının bulunduğu belirtilen çeşitli kütüphane kayıtlarına ilişkin değerlendirme yapılmaktadır. Yine örneğin s. 41, 128 nolu dipnot: Burada Ödemişli M. Muammer'den hareketle verilen ve *Peri ile Civan* faslında dile getirilmiş olduğunu düşündüğüm önemli bir kayıt yer almaktadır. Bu bilginin ayrıntısına anılan eserle ilgili iddiâ kısmında değinileceğini belirtip şimdilik aynı kaynağı farklı yerlerde kullanmış olan Özgül'ün buradaki bilgiyi fark etmemiş ve herhangi bir şekilde her iki baskısında da kullanmamış olmasının düşündürücü olduğunu söylemekle yetinelim.

⁴ Özgül'ün, dipnotlar faslına dâir dile getirdiği vahim hususlardan biri de kitabına atf yapmadığımı iddiâ ettiği yerleri, “utanma belâsıyla” göstermemiş olabileceğimdendir ki bu en azından ciddiye şüphelidir. Bir kere neden utanayım; zîrâ ben yazarın çalışmasını, o günün şartları dâhilinde istifade edilebilir bulmuşum ki kaynak olarak kullanmışım. Ayrıca iddiâ edilen bir niyet ve tavra sahip olmuş olsaydım onlarca yerde atıfta bulunmazdım. Bu kadar dipnot verdim de diğerlerinden mi üşendim? Üstelik utanılacak olan, yararlanılan kaynağa çokça atf yapmak değil, bilerek ve de türlü kurnazlıklara başvurarak atf yapmamak; hatta hiç görmemiş gibi davranmaktır.

bilgi vermediği birçok yerde doğal olarak asıl kaynak tercih edilmiş ve kendisine atf yapılmamıştır (Mesela bk. Tarikatı faslı, 2007, s. 33-34).

Yine ehli bilir, satır satır alıntı yapılan yerlere dâir, ki onlar, yazarın da belirttiği gibi ya italik dizilir ya da tırnak içinde gösterilirler, yararlanılan kaynağa herhangi bir atf yapılmazsa; hattâ en azından kaynakçada yer verilmezse bu tipik bir intihâl sayılır. Benim böyle bir şeye tenezzül etmeyeceğim bir yana, bu vb. tek bir yerin olmadığını da açık bir şekilde belirtirim. Özgül'ün söylediklerinin, gerçeği yansıtmadığını biraz daha yakından görmek isteyenler için, verdiği sayfa numaralarının olduğu yerler dâhil, baş taraftaki giriş kısmına, bilhassa inceleme bölümümüzün tamamına bakılmasını ayrıca tavsiye ederim.

a) Özgül'ün kitabı, doğrudan kullanıldığında kendisine ismen atf yapılmış olmasına örnek

Özgül:

“Dost oldukları sıralarda Kemal'in Magosa'dan gönderdiği bir gazeline Nevres'in nazîresi vardır” (1999, s. 59, 152 nolu dipnot: a.g.e., s. 100).

Kaya:

“Özgül, Nevres'in, dost olduğu günlerde Nâmık Kemâl'in Magosa'dan gönderdiği bir gazeline de nazîre yazdığını kaydetmiş ve dîvânın yüzüncü sayfasını kaynak göstermiştir (148 nolu dipnot: Özgül, a.g.e., s. 59; 2007, s. 51). Bu sayfada yer alan şiiirlerin, kafiye ve rediflerinden de hareketle, Nâmık Kemâl'in şiiirleriyle karşılaştırılması sonucunda Özgül'ün bahsettiği nazîrenin Nevres'in;

Ne reng-i delk-i sûfiden ne nakş-ı bûriyâdandır

Tagayyür neş'e-i irfânda hep bûy-ı riyâdandır (G. 88/1)

matlı gazeli olup Kemâl'in;

Zuhûr-ı reng-i kesret pertev-i mihr-i Hüdâ'dandır

Televvün hey'et-i eşyâda te'sîr-i ziyâdandır,

matlı gazeline yapılmış olduğu tespit edilmiş; bu tespit ayrıca diğer bazı çalışmalar vâsıtasıyla teyit edilmiştir” (2007, s. 51, 149 nolu dipnot: Tansel, *Nâmık Kemâl’in Husûsî Mektupları*, TTK Yay., Ankara 1967, c. 1, s. 328-329, Önder Göçgün, *Nâmık Kemâl’in Şairliği ve Bütün Şiirleri*, AKM Yay., Ankara 1999, s. 220). Bu örnekte de görüldüğü üzere, kendisinden bir şey alındığında gösterildiği gibi, kendisinde olmayıp da başka kaynaklardan alınan ilâve, yeni bilgiler de girilmiş ve onlara da atıf yapılmıştır.

b) Özgül’ün kitabı, dolaylı olarak kullanıldığında da kendisine atıf yapılmış olmasına örnek

Özgül:

“Şiirde şeklin vezne âit kısmı üzerinde de düşünüp yenilikler arayan Nevres, bir gazelini iki vezne birden uyacak biçimde söyler ve bunu “hakîkaten nâdir ve nev-zemîn” bulur (142 nolu dipnot: a.g.e., s. 325):

Fürûg-ı şem’-i meclis revnak-ı sahn-ı çemensin sen

Güneşin ey perî ârâyîş-i her-encümensin sen (1999, s. 55, 143 nolu dipnot: Dîvan., s. 140) matla’lı bu gazel hem dört mefâilün, hem de ikişer mefâilün feilâtün ile okunabilmektedir.”(1999, s. 55; 2016, s. 39)⁵

Kaya:

“Şair, bir gazelini iki vezne birden uyacak şekilde düzenler ve bu uygulamasını “hakîkaten nâdir ü nev-zemîn” bulur:

Görünce âteş-i hasretle yandı dil ruh-ı âlin

Aceb mi söylese hep yana yana bülbüle hâlin (G. 217/1)

⁵ Kendisine gereğinden fazla güvendiği anlaşılan Özgül, Nevres’in bir gazelini iki vezne de uyacak şekilde yazmasına örnek olarak verdiği bu beyitin hem dört mefâilün, hem de ikişer mefâilün feilâtün ile okunabildiğini söylemektedir. Oysa vezin bilgisi yeterli her lisans öğrencisinin de fark edebileceği üzere, örnek verilen beyit, sadece 4 Mefâ’ilün kalıbına uymaktadır. Bu hatâ, haydi insanlık hâli, yıllar öncesinde yazarın gözünden kaçtı diyelim. Peki, yeni olduğunu iddiâ ettiği baskısında nasıl oldu da fark edemedi ve yanlışını aynen tekrarladı? Herhâlde, zaten önemsemediği görülen vezin bilgisi, aradan geçen yıllar içinde buharlaşıp uçtu veya benim yanlışlarımı arama telâşından, kendininkileri fark edemedi, diğer pek çoğu gibi...

matlı bu gazel hem “Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün”, hem de “Mefâ’îlün Fe’îlâtün Mefâ’îlün Fe’îlâtün” kalıbına uymaktadır” (2007, s. 43, 139 nolu dipnot: Nevres, a.g.e., s. 325, Özgül, a.g.e., s. 55; Bir şiirde iki veznin kullanılmış olması veya bazı şiirlerin aynı zamanda iki vezne de uyması meselesi, şair yeni ve orijinal bir uygulama gibi yansıtırsa da, Nevres’e has bir uygulama olmayıp kendisinden önce başka şairlerde, örneğin 18. yüzyıl şairlerinden Subhî-zâde Azîz’de de görülmektedir (*Subhî-zâde Azîz ve Dîvân’ı, İnceleme-Metin-Sözlük*, Haz.: Sadık Erdem, Fakülte Kitabevi, Isparta 2001, s. 112).

c) Özgül’ün kitabına, asıl-ana kaynağın kullanılması sebebiyle, atıf yapılmamış olmasına örnek

Tâhir:

“Bir de mukaddimesinde Şeyh Sâdî’nin mufassalca hâl tercemesi olmak üzere, basılmamış “Gülistân Tercemesi” vardır.” (Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, c. 2, İstanbul 1333, s. 466)

Özgül:

“Gülistan Tercümesi. İstanbul kütüphânelerinde yazmasına rastlanılmamasına rağmen-sadece tek kaynaktan- Nevres’in basılmamış bir Gülistan tercümesi olduğundan söz edilir.” (90 nolu dipnot: Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, C. 2, İst. 1333, Matbaa-i Âmire, s. 466). Nevres’in temâyülleri dikkate alındığında bir gerçek payı taşıdığı düşünülebilecek olan bu cümleyi doğrulayacak başka bir kaynak veya ipucu yoktur.” (1999, s. 40)

Kaya:

“Nevres’in böyle bir eserinin bulunduğu sadece Bursalı Mehmed Tâhir’in, *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde bahsedilmektedir. Tâhir’in verdiği bilgiye göre Nevres’in ayrıca, mukaddimesinde Şeyh Sâdî’nin ayrıntılı hâl tercümesinin de yer aldığı bir *Gülistân Tercümesi* bulunmaktadır. Yaptığımız araştırmalar sonucunda bu esere âit herhangi yazma veya matbu bir nüshaya; dolayısıyla Tâhir’in verdiği bu bilgiyi doğrulayacak başka bir ipucu yâhut kaynağa rastlayamadık.” (117 nolu dipnot: Bursalı Mehmed Tâhir, a.g.e., s. 466, 2007, s. 39)

Her iki alıntıdan hareketle de görüleceği üzere durum, iki ayrı yazarın aynı kaynaktan yararlanmış olmasında görülebilecek doğal benzerlik ve ortaklıklardan ibarettir. Kaldı ki hemen tamamı matbu olan kaynaklar, ulaşılması; dolayısıyla da yararlanılması mümkün olmayan eserler olmadığı gibi, kullanım bakımından da bir kişinin tekelinde değildir.

ç) Özgül'ün kitabına, yararlanılan bilgi kendisinde hiçbir şekilde bulunmadığı için atıf yapılmamış olmasına örnekler

Kaya:

İnal'dan naklen, "...Gazelleri ile na'tları, mersiyeleri ile bilhassa kasîdeleri arasında pek çok fark vardır. Gûyâ gazeller başka şairin, ötekiler de diğer şairin imiş gibi birbirlerine yan bakıyor. Gazellerinde de güzel beyitlere tesadüf olunabilirse de,

Târ-ı zülfün uzadıp hatt-ı telegraf gibi
Avrupa ile haberleşmede hâl-i Habeş'i

gibi -Avrupa'yı da, Habeş'i de hayrete düşürecek- garip beyitler de vardır..." (136 nolu dipnot: İnal, a.g.e., s. 1618, 2007, s. 42).

Kitabımda, örneğin Nevres'in "Tarikatı" gibi, Özgül'ün her iki kitabında da sadece ilgili örnek beyti vermek ve "...beytinden anlaşıldığına göre, tarîkate intisâb eder." (1999, s. 45, 2016, 31) demekle yetindiği, bizim ise daha ayrıntılı bir şekilde bilgi verdiğimiz birçok fasıl bulunmaktadır (2007, s. 33-34). Bunlarda doğal olarak Özgül'e herhangi bir atıf yoktur yoktur; zîrâ diğer pek çok yer gibi buralarda verilen bilgiler de Özgül'de ya hiç yok ya da onun verdiği nispetle hayli ayrıntılıdır. Yine bu fasıllarda, örneğin şairin ehl-i tarîk mi, rind-meşrep bir harâbâtî mi olduğuna dâir, büyük oranda şiirlerinden hareketle dile getirilen birçok tespitimiz bulunmaktadır (2007, s. 33-34).

Yine kitabımızda hayli ayrıntılı bir şekilde ele aldığımız Nevres'in "Hayata Bakış Tarzı" (2007, s. 31-33) bahsinde de tamâmen şairin şiirlerinden hareketle bilgi verilmiş; dolayısıyla sadece şairin ilgili şiirlerine atıf yapılmış, doğal olarak başta Özgül olmak üzere, herhangi bir başka kitaba atıf yapılmamıştır.

Özgül'ün kitabına atf yapılan yerler, yukarıda da değinildiği üzere şu sayfalarda yer almaktadır: 2007, s. 22-60, 74, 87, 113, 114, 130, 148. Dipnotların giderek seyrekleştiğini siz de fark ettiniz mi? Yazar fark etmekle kalmamış bir de “utanma belâsıyla” göstermediğimi buyurmuş. Önce dipnotların neden seyrekleştiğine bakalım, sebebi gâyet basit. 63. sayfadan itibaren dîvânın ve dîvânda bulunan mesnevîlerin incelenmesi, yani kitabımın ikinci bölümü başlıyor da ondan. Biz de, Nevres'in bir zamanlar müfterîlere hitâben söylediği, “bazen kendi kendime santur çaldığımı bilirsem de ondan başka çalmak nedir bilmem” meâlindeki sözünü hatırlatarak, bir zamanlar bağlama çalmaklığımız olmuşsa da çok şükür kimseden bir şey çalmak hâtırımıza dahi gelmemiştir, diyelim vesselâm.

d) Özgül'ün, yararlanmış olduğu bazı kaynaklara, herhâlde “utanma belâsıyla”, atıfta bulunmamış olmasına örnekler

Birinci örnek

İnal:

“Nevres, Bağdad'da sıbyan mektebine devam ederken kendi gibi on yaşında bulunan bir çocuğa gönül verir. Arzusu vechile hoca, o çocuğu kendine kalfa yapar. Nevres, aşağıdaki beyti söyler, ehîbbâsına ‘ilk beytim budur’ dermiş:

Evvel değilken âşıkı benden sakınmadı
Şimdi ki bildi âşıkıyım nâza başladı” (İnal, s. 1611)

Özgül:

“Nevres'in hatırladığına göre,

Evvel değilken âşıkı benden sakınmadı
Şimdi ki bildi âşıkıyım nâza başladı

beyti şairliğinin ilk mahsûlüdür (1999, s. 50, 126 nolu dipnot: SATŞ, s. 1188) ve Bağdad'da sıbyan mektebine devam ederken, kendisi gibi on yaşında bulunan bir çocuk için yazılmıştır.” (1999, s. 50, 127 nolu dipnot: İleriki yıllarda Nevres'in bir Yahûdî gencine, Dîvân, s. 74, 117 ve İsmâil adlı birine, s. 124, yazılmış şiirleri vardır.)

Görüldüğü üzere, Özgül, asıl bilgileri İnal'dan almasına rağmen, yazara sadece 126 nolu dipnotla atıfta bulunmuş, diğer dipnotta ise ilâve bilgi veriyorum kalabalığına getirerek İnal'ı görmezden gelmiştir.

İkinci örnek

Özgül:

“Nevres kendisini yetiştirirken eskilerden en ziyâde Fuzûlî'nin etkisinde kalır ki bunda Fuzûlî'nin büyüklüğü kadar, onunla aynı coğrafyada, onun izlerini en çok taşıyan Bağdad'da yaşamasının da büyük hissesi vardır.” (1999, s. 51, Dipnot yok)

Ödemişli M. Muammer:

“Nevres Efendi, Fuzûlî'den üç asır sonra gelmekle birlikte muhitin de tesiriyle tıpkı Fuzûlî gibi hüznü nâmeler terennüm etmiş ve dîvânını hicranlı gözyaşlarıyla doldurmuştur.” (Ödemişli M. Muammer, a.g.e., cüz. 54, s. 111 vd.) Görüldüğü üzere Özgül, M. Muammer'e herhangi bir atıfta bulunmamıştır.

Üçüncü örnek

Özgül:

“Bilhassa Irak Türkleri arasında büyük bir şöhret sâhibi olan Nevres'in bâzı gazelleri bu havâlide uzunhava tarzında okunur; bâzı şüirleri Kerkük'te tenzîle (ilâhî) formunda bestelenerek tekke muhîtinde hâlen icrâ edilmektedir. Bestelenmiş meşhûr şarkıları ve bilhassa, Senden bilirim yok bana bir fâide ey gül, diye başlayanı hâlâ büyük bir zevkle okunmaktadır.” (1999, s. 54, Dipnot yok)

Terzibaşı:

“...Irak Türkleri arasında daha geniş bir şöhrete sahiptir. Türkçe bir kısım gazelleri bu dolaylarda uzun hava tarzında çeşitli makamlarla okunmakta, bazı eserleri Tenzile (ilâhî) biçiminde bestelenerek Kerkük'te dinî alanda, özel olarak tekke çevrelerinde eskiden beri icrâ edilmektedir. Türkiye'de bestelenmiş bazı şarkıları da meşhurdur.” (Atâ Terzibaşı, *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1977, c. 25, s. 216) Bu örnekte de görüldüğü üzere, dipnotlar konusunda ahkâm kesen Özgül, konuyla ilgili olarak kendisinden yıllar önce bilgi vermiş olan Terzibaşı'na da herhangi bir atıfta bulunmamıştır. Bir örnek daha verelim.

Kaya:

“İlk örneklerine Kaşgarlı Mahmud’un *Divânü Lügâti’t-Türk* adlı eserinde rastlanan “Dedim-Dedi” tarzının daha sonraki dönemlerde hem halk, hem de dîvân şiirinde değişik şekillerde kullanıldığı görülür.” (2007, s. 91, 216 nolu dipnot: Bu tarz hakkında ayrıntılı bilgi için bk. H. Dilek Batislam, “Dîvân Şiiriyle Halk Şiirinde Ortak Bir Söyleyiş Biçimi (Mürâca’a-Dedim-Dedi)”, *Folklor-Edebiyat*, c. VI, S. 22, Ankara 2000, s. 201-211.) “Karşılıklı konuşma şeklinde, sorulu-cevaplı olarak yazılmış ‘Dedim-Dedi’ tarzı şiir örnekleri, daha ziyâde 13-15. Yüzyıllar olmak üzere, dîvân şiirinde de görülmekte olup ayrıca mürâca’a veya muhâvereli şiirler adıyla da anılmaktadır...” (2007, s. 91, 208 nolu dipnot: H. Dilek Batislam, *a.g.e.*, s. 201). Bu bilgilerin ardından ayrıca, aralarında aşağıdakilerin de bulunduğu birçok örnek beyit verilmiştir:

Bezme buyur dedim bu gece kimse yok dedi
Yok be’s her kim olsa fakat Nevres olmasın (G. 223/7)

Dedi var mı hüsnüme sâni dedim bir yâ iki
Dedi kimlerdir dedim Şîrîn bir Leylâ iki (G. 303/1) (2007, s. 92)

Özgül:

“Nevres’in gazellerinde de

Dedi “Var mı hüsnüme sâni?”, dedim “Bir yâ iki”
Dedi “Kimlerdir?”, dedim “Şîrîn bir Leylâ iki”

“Bezme buyur” dedim “bu gece kimse yok”, dedi
“Yok be’s her kim olsa, fakat Nevres olmasın”

benzeri dedim-dedi’li söyleyişlere rastlanır. Şiirde bu cins diyalogların varlığı Dîvân ü Lügâti’t-Türk’ten beri bilinmekte ise de klâsik devrin “mürâca’a”sının XIX. asırda yeniden canlanıp ciddî bir rağbet bulmasını, tiyatro sanatına duyulan ilginin artışına bağlamak pek de yanlış olmaz sanırım.” (2016, s. 41, Dipnot yok)⁶

⁶ Görüldüğü üzere, aslında verdiğimiz beyitlerin sırasını değiştirmekten öte fazla bir şey yapmamış olan Özgül, kitabının 1999’daki baskısında hiç söz etmediği bu konudan, yine 2007 baskımız vesilesiyle haberdar olmuş olmalıdır. Yazar, benzerini

e) Özgül'ün, daha önce eleştirdiği bazı kaynaklara yaptığı atıfları, yeni bilgiler kendisini doğrulamadığı için, herhâlde “mahcûbiyet belâsıyla” iptal etmiş olmasına örnek

Özgül, kitabının 1999 baskısında Nevres'in *Külbe-i Ahzân* adlı eseri bahsinde Fevziye Abdullah Tansel'i de kınayıcı bir üslupla itham etmiş; ancak eserle ilgili yeni bulgular Tansel'i haklı çıkarınca, âdetâ ne yapacağını şaşırılmış, çâreyi bu kez ilgili bilgi ve dipnotu kitabının 2016 baskısından çıkarmakta bulmuştur.

Özgül:

(İnal'ı kastederek) “Yazarın *Külbe-i Ahzân*'a âit bütün ifâdesi bundan ibâret iken, Fevziye A. Tansel “risâle” kelimesini “risâle-i mev-kûte” (dergi) karşılığına düşünerek İbnülemin'in söylediklerini bambaşka bir şekilde tefsir eder: “(...) M. Kemal İnal, eski mecmualardan birinde bir kısmı tefrika edilen kendi sergüzeştinden bâhis *Külbe-i Ahzân* adlı risâlesinin (...) bulunduğunu kaydeder.” (1999, s. 41, 93 nolu dipnot: (Tansel) *İslâm Ansk.*, s. 232)

Anlaşıldığı üzere, eserin bir mecmuada neşredilmediğini iddiâ eden Özgül, Tansel'i, İnal'ın söylediklerini yanlış anlamakla itham etmiş; ancak zaman Özgül'ü değil Tansel'i haklı çıkarmıştır. Şöyle ki, benim de sonradan haberdâr olduğum üzere, Didem Ardalı Büyükarman *Külbe-i Ahzân*'ın *Revnak Mecmuası*'nda tefrika edilmeye başlandığını tespit etmiş (bk. Edebiyat Tarihimizde Dergiler ve *Revnak Mecmuası*, *Turkish Studies*, Volüme 4, Fall 2009, s. 781, 782-784) bundan haberi olan Özgül, “mahcûbiyet belâsıyla” olsa gerek, kitabının 2016 baskısından hem yukarıda Tansel'e atfen verdiği bilgiyi, hem de ilgili atfı çıkartmıştır (2016, s. 27-28). Hâsılı, yazarın dipnotlar konusunda ileri sürdüğü iddiâ ve ithamları da tamamıyla asılsız ve mesnetsiz olup gerçeği yansıtmamaktadır.

---

birçok yerde yaptığı gibi herhâlde yine “utanma belâsıyla” ne bana, ne de asıl kaynak olan H. Dilek Batıslam'a herhangi bir şekilde atıfta bulunmaya gerek görmemiştir. Atıf meselesini gizlemek için ise esasen klâsik olsun, halk olsun edebiyatımızda her zaman rağbet gören bu tarzın, son yüzyılda canlanıp ciddi bir rağbet bulduğunu belirtmiş ve ayrıca bunu, tiyatro sanatına duyulan ilginin artışına bağlamaya kalkmıştır.

3) M. Kayahan Özgül'ün, 541 sahîfelik kitapta, kendisinin bulunduğu kaynaklar hâricinde, doğrudan Nevres'ten bahseden hiçbir ilâve yapılmadığı iddiâsı (bk. 2016, s. XI-XII)

*Çeşm-i insâf kadar kâmile mîzân olmaz
Kişi noksânını bilmek kadar irfân olmaz*

Öncelikle Özgül'ün, yazısının başında kendisinden önceki kaynakları "kıvrıntı kabîlinden bilgiler"e yer vermekle itham edip küçüm-sediğine, ardından da bu kaynaklardan ne oranda yararlandığına yukarıda kısmen dikkat çektiğimizi hatırlatalım. Hâl böyle iken Özgül, kitabımda, kendisinin yararlandığı kaynaklar hâricinde, doğrudan Nevres'ten bahseden hiçbir yeni ilâveye yer vermediğimi iddiâ edebilmiştir. Üstelik kitabımın "Önsöz"ünde, şairin hayatı ve eserleri bölümü kastedilerek, "Bu konuda büyük oranda, daha önce yapılmış belli başlı çalışmalarda verilen bilgiler nakledilmekle birlikte, başta şiirleri olmak üzere eserlerinden elde edilen bazı farklı ve yeni bilgiler ile yapılan değerlendirmeler de bu bölüme dâhil edilmiştir." (2007, s. 9) açıklamasında bulunmuş ve gereğini yapmış olmama rağmen. Yine arzu edenler, kitabımın inceleme bölümüne (2007, s. 63-162) bakabilir ve Özgül'de hiç bahsedilmeyen ne tür yeni bilgilerin verildiğini bizzat görebilirler. Eh! dilin kemiği yok. Hazret böyle söylüyor ve aklıma bilenlerin de hatırlayacağı meşhur "Ben bunun neresini düzelteyim" fıkrası geliyor. İnsan nasıl oluyor da bu kadar rahat yalan söyleyebiliyor, hayret etmemek elde değil. Yazarın gerçeği yansıtmayan, daha doğrusu çarpıtan bu iddiâ ve ithamlarına da sırasıyla, delilli ve ispatlı bir şekilde cevap verelim ve yine bir çelişkisiyle başlayalım.

Özgül, yazısının birkaç yerinde ilk anda lehimde söylendiği sanılabilecek bazı ifadelere yer verir; ancak çok geçmeden bunların da yeni ithamlara kapı aralamak bahânesiyle dile getirildiği hemen fark edilir. Bunlardan ilki, "Bu ilgilenenler arasında **en kapsamlı çalışmayı**, kendisine doçentlik takdim tezi olarak *Osman Nevres ve Dîvânı'nı* seçen Bayram Ali Kaya yaptı (İst. 2007, Gökkuşbu y.; 2. Bk. Ank. 2010 Akçağ y.)" şeklinde belirttiği ifadesidir (2016, s. XI). Aynı Özgül, hiç sıkılmadan, üstelik daha birkaç satır bile geçmeden, 541 sayfalık kitabımda (ki 363 sayfalık kısmını dîvânın metninin oluşturduğunu belirtelim) Nevres'e dâir ilâve hiçbir şey yok, diyebiliyor. Bir diğer ifadeyle, büyük oranda

dîvândan hareketle hazırladığım kapsamlı, yeni ve veriye dayalı incelemelerimi görmezden gelebiliyor. Üstelik gerekli inceleme yapılmadan bir şair veya edîbin büyüklüğü-küçüklüğü, eskiliği-yeniliği konusunda sağlıklı bir hüküm vermenin nasıl mümkün olabileceğini soranın, kendisi olduğunu da unutarak (1999, s. VII). Dahası rahatsız edici edâsıyla ve her defasında garip bir haz duyduğu anlaşılan îmâları ile incelememizin “Ahmedî Dîvânı” tarzında olduğunu söyleyerek kendince eğleniyor. Oysa Özgül, Nevres’in hayatı, eserleri vs. yönlerine ilişkin bilgi verdiği bölümle ilgili olarak 2016’da da fazla bir şey yapmamış, daha önce ayrıntılı bir şekilde değinildiği üzere, bir miktar yeni bilgi ilâvesinde bulunmak ve çoğu kelime düzeyinde olmak üzere, bazı bilgileri değiştirmekle yetinmiştir. Şimdi bir de biz soralım. Acaba Özgül’ün 572 sayfalık kitabında (ki 514 sayfası dîvânın metninden oluşmaktadır), değindiklerimiz dışında, aradan geçen onca yıla rağmen, Nevres’e dâir herhangi bir ilâve var mı? Arzu edenler yine, Özgül’ün kitabının her iki baskısının ilgili kısımlarını satır satır karşılaştırabilir, bilhassa düşünülen dipnotlara bakabilir.

Kedi buradaysa ciğer nerede?

M. Kayahan Özgül’ün, Nevres’e dâir hiçbir ilâve yapmadığım, yani yeni bir bilgi vermediğim yolundaki iddiâsına aslında “el-insâf” demekten başka bir şey söylemeye lüzum yok; ama bilmeyenleri bilgilendirmek ve *ahfâda* ibretlik bir numûne bırakmak bakımından yukarıda kısmen değinilenlere ilave olarak birkaç hususu daha belirtmekte yarar var. Şöyle ki, Özgül’ün eski baskı olduğu belirtilen kitabının şairin hayatı, eserleri vs. kısmından oluşan birinci bölümünün tamamı 78 sayfadır (1999, s. 3-81). Cep kitabı boyutunda basılmış olduğunu, yani A4 boyutuna getirildiğinde bu hacmin yarı yarıya azalacağını da ayrıca belirtelim. Kitabın ikinci bölümü ise şairin eserlerinden seçmelere ayrılmış, seçilen şiir örnekleri günümüz Türkçesine çevirileri ile birlikte verilmiştir (s. 84-197). Kitabımızda ise baş taraftaki giriş dâhil anılan bölümün, yani Nevres’in biyografik mâhiyetteki kaynaklara dayalı hayatı vs. ye dâir bilgilerin toplamı 49 sayfadır (2007, s. 13-62). Geri kalan kısım ise, yukarıda da değinildiği üzere, dîvânın ve dîvânda yer alan mesnevîlerin incelenmesinden oluşmakta olup büyük oranda kendi tespitlerimin yer aldığı ve doğal olarak Özgül dâhil, diğer kaynaklara

atıfların hayli seyrekleştiği bir kısımdır. Bu kısmın toplam sayfa sayısı ise 105'tir (2007, s. 63-168).

Diyelim ki Özgül'ün kitabının giriş kısmının tamamını, üstelik olduğu gibi aldım ve kullandım. Peki, 105 sayfadan oluşan inceleme bölümümüz⁷ ne olacak? Üstelik bu kısımda, örneğin Nevres'in şahsiyetine, şairliğine, nâsirliğine, mûsikişinâslığına, eserlerine âit ayrıntılı fasıllar; yine örneğin nazım şekillerine yönelik ayrıntılı bilgilendirmeler, bilhassa mesnevîlerine yönelik kapsamlı değerlendirmeler, hayatında iz bırakan şehirler, vatan, gurbet vb. temalara ilişkin ayrıntılı tespitler vs. gibi Özgül'ün kitabında ya hiç olmayan ya da birkaç satırla geçiştirilen birçok ilave-yeni bilgi mevcuttur.

Bir eserin veya bölümlerinin eleştirilmesi, beğenilmemesi, yetersiz görülmesi, değerlendirmelere katılmaması vs. ayrı; ama hiçbir şey yok demek; tespitten çok öte, asılsız bir iddiâ; hattâ iftirâdan başka bir şey değildir.⁸ Özgül'ün bu iddiâsının ne denli geçersiz olduğunu ispat sadedinde ayrıca, her iki kitapta ortak olarak bulunan bölümlerin (bk. Nevres Karşısında Nâmık Kemâl, 1999, s. 58-81; Şiir Hırsızlığı Meselesi ve Nâmık Kemâl İle Olan Kavgaları, 2007, s. 55-61) karşılaştırılmasını da önerebilirim. Böylece, hem her ikimizin yararlandığı ana kaynaklar görülmüş, hem de s. 60-61 arasında yer alan Ödemişli M. Muammer'in, Nevres hakkındaki kapsamlı makalesinden alıntı yaparak tırnak içinde verdiğimiz (189 nolu dipnotla atıf yapılan) yarım sayfalık kısmın ne

⁷ Özgül'ün, küçümseyip değersizleştirmeğe çalıştığı bu bölüm, aslında tek başına, kitabında Nevres'e dâir yeni ve ilâve bir şey eklenmediği yalanına verilecek en iyi cevaptır. Bir diğer ifadeyle inceleme bölümünde kullanılan toplam 84 dipnot ile atıfta bulunduğum, ayrıca bibliyografya kısmında verdiğim kaynakların pek çoğu Özgül'ün kitabının her iki baskısında ismen bile mevcut olmayan çalışmalardır. Üstelik bu kaynakların bir kısmı basım tarihleri itibarıyla 1999 veya ondan öncesine aittir. Bir diğer ifadeyle Özgül, ciddi bir incelemede bulunma niyetinde olsaydı, hiç olmazsa kitabının yeni baskısında, bu çalışmalardan bir kısmını kullanabilirdi.

⁸ Kaldı ki dile getirilenler doğru olsa bile bu, değil Özgül'e, hiç kimseye bir başkasının onuruyla oynama, kişiliğine hâlel getirecek tavır ve davranışlarda bulunma, hele iftirâ atarak karalamaya çalışma hakkını vermez. Üstelik bunu yapan kişi bir de ömrü atılan iftirâlarla mücâdele etmekle geçen; hattâ bu yüzden sağlığını bile kaybeden Osman Nevres'i çalıştığını; dolayısıyla da iyi bildiğini (!) iddiâ eden biri ise.

Özgül’de, ne de önemli kaynaklardan biri olan İnal’da tek bir satırının bile bulunmadığı görülmüş olur. Nevres’in şairliği faslında oldukça önemli değerlendirmeler içeren ve yine Ödemişli M. Muammer’den alınıp trnak içinde verilen (128 nolu dipnotla atıf yapılan) uzun alıntı da yine ne Özgül ne de İnal veya bir başka kaynakta bulunmaktadır (2007, s. 41). Bu bahsi, adını sıkça andığımız İnal’ın, Nâmık Kemâl’in Nevres’e dâir dile getirdiği yakışsız ithamlarını eleştiri mâhiyetinde söylediği şu sözü ile bitirelim: “Sevmek yâhud sevmemek başka, doğruyu söylemek yine başkadır.”

4. M. Kayahan Özgül’ün, Nevres’in klâsik bir şair olmadığı,⁹ kendisi dışında da bunu anlayanın bulunmadığı, şairin önceki asırların klâsik şairlerinden farksız zannedildiği vs. yönündeki iddiâsı (bk. 2016, s. XI-XII)

*Eger nushun mü’essirse güzelce kendine nush et
Kabûl et nutkumu ey cân demez hakkı bilen vâiz*

Yukarıdan bakan, küçümseyici tavrını bu fasılda da sürdürdüğü görülen Özgül, 1999 baskısından aynen alıp kullandığı “Sözbaşı”nda, “Küçük ediblerin küçük eserlerini niçin incelemeli?” sorusu, -herşeyden evvel-mantıklı değildir; çünkü, incelenmemiş ise, bir edib veya eser hakkında “küçük” hükmünü vermek nasıl mümkün olacak?” (2016, s. VII) diye sormaktadır. Bununla, bir edib veya şair hakkında sağlıklı bir şekilde hüküm verebilmek için eser veya eserlerinin incelenmesinin gerek ve önemine dikkat çektiği anlaşılan Özgül, kitabının yeni baskısında hâlâ aynı görüşte olduğunu gösteren “(Nevres’i kastederek) Mevcut kaynaklar, benzer cümlelerle onun ne vasat, ne gelenekçi bir şair olduğunu söyleyip dururken, şairin dîvânını görmeden ve şiirleri hakkında yazılmış tek satır inceleme bile okumadan hareket edildiğini bilmenin sıkıntısıyla gayrete gelmiştim.” ifadesine yer vermektedir (2016, s. XI). Sadece bu satırlar bile Özgül’ün düşünceleri ile eylemlerinin ne denli tutarsız

⁹ Bir şairi zorla veya keyfi olarak eski ya da yeni kategorisine koyamayız. Aslında buna gerek de yoktur; zira bir şair her şeyden önce şair olarak ele alınır ve değerlendirilir. Onun ne olup olmadığının en iyi şahidi ise, bizzat kendi yazıp söyledikleridir. Dolayısıyla bu fasılda dile getirilenlerin, bir yandan Özgül’ün zorlama olduğunu düşündüğümüz iddiâ ve tespitlerine cevap vermek, bir yandan da bizzat şairin ne söylediğine dikkat çekmek amacına yönelik olduğunu belirtmek isterim.

olduğuna dâir net bir fikir vermektedir. Bir defa yazarın, Nevres'in küçük edib, eserinin de küçük eser olduğu yolunda dile getirdiği ve en hafifinden îmâ sayılabilecek ithamına katılmadığımızı; şairin veya bir başkasının, küçük veya büyük olup olmadığı, dîvânını görmeden, iyi bir inceleme yapılmadan anlaşılacağı görüşüne ise tamamen katıldığımızı belirtmek isteriz. Peki kendisi, Nevres'in şairlerinden hareketle yaptığım incelememden tek bir satır okumuş veya okuduysa yeterince anlamış mıdır? Haydi okudu, anladı da beğenmedi diyelim. Kendisi böyle bir inceleme yapmış mıdır? El-Cevap: Hayır; zîrâ Özgül, daha önce de değinildiği üzere, kitabının hem 1999 hem de 2016'daki baskısında gerekli ve yeterli bir incelemeye yer vermemiştir. O zaman tekrar sormak lâzım. Nevres'in bırakın klâsik olmayıp yeni bir şair olduğu yolundaki hükmünü, ayrıca peşinen küçük kategorisine koymasını, en azından bu yönde bir îmâda bulunmasını Özgül ne tür kapsamlı bir incelemeye dayandırmıştır?

Nevres'in eserlerinin önceki yüzyıllardaki dîvân şairlerinden farklı olmadığı sanıldığı ve dîvânının "Ahmedî Dîvânı" tarzında incelendiğinin dile getirilmiş olması da son derece gülünç ve yersizdir. Meslektaşlarımızın çok iyi bildiği üzere, dîvân inceleme veya tahlillerinde her bilim dalının kendine has yolları; hattâ teâmülleri vardır. Bunlar yeterli midir, değil midir, tartışabiliriz. Kanaatimizce klâsiğe hayli yakın bir şair olan Nevres'in dîvânı da, başta dil ve üslup özellikleri olmak üzere, gerek içerdiği ve sıradan herhangi bir dîvânda bulunan pek çok mazmun, gerekse bunların kullanımı bakımından elbette herhangi bir klâsik dîvân gibi incelenebilir. Önemli olan inceleme sonucunda yaptığımız tespitlerin ve verdiğiniz hükümlerin gerekli veri ile desteklenmiş olup olmadığıdır. Bu arada Özgül'ün kitabının 1999 baskısının, yeni edebiyatçıların değil, eski edebiyatçıların hazırladığı tarz ve şablonda bir seçmeler olduğunu ayrıca belirtelim; hattâ örneğin benim Neşâtî'den hareketle hazırladığım seçmelerden ne farkı var? diye de soralım.

Hazırladığımız mezkûr inceleme, burun kıvrılmadan okunulsaydı, Nevres'in dîvânının önceki yüzyılların dîvânlarıyla ortak veya ayrı ne tür yanlarının olduğu kolaylıkla fark edilebilirdi. Yine dikkat edilseydi, şairin yer yer klâsikten farklı kullanımları ile bilhassa dil ve üslubu bahsinde yer verilen deyimlerden, sade kullanışlardan hareketle, Nevres'in söyleyiş

inceliklerine dâir hayli malzemenin verildiği de görülebilirdi. Şayet yapılanı beğenmiyorsanız, değersizleştirmeye yeltenmek yerine daha iyisini yapmanız gerekir. Yapmamış veya yapamamış iseniz o zaman da karalamak yerine yapılanı saygı duyarsınız; zîrâ bu, aynı zamanda erdemli olmanın bir gereğidir.

a) Özgül'ün, Nevres'in şair kimliği bağlamında dile getirdiği genel tespitlerine dâir

"Kimi onu *geleneğin devamı* olarak gördüğü için beğendiğini veya beğenmediğini söylerken, kimi de şiirindeki *yenilik kıpırtıları* sebebiyle onu beğendiğini veya beğenmediğini söyler. Meselâ, Nevres'in şiirinde görülen *gelenekli unsurlar* Nâmık Kemâl'i kızdırırken, dostu Ziyâ Paşa'yı çeker." (2016, s. VIII)

"...Ali Rıza Paşa'ya hitâben söylediği beş kasîdenin onun ilk uzun şiirlerinden olduğu kesindir. Bu örnekler, *forma hâkim* ve fakat, *klâsik muhtevâ üzerine henüz şahsî buluşlar ilâve edemeyen bir şâiri* haber veriyor." (1999, s. 50; 2016, s. 35)

"Nevres kendisini yetiştirirken *en ziyâde Fuzûlî'nin etkisinde kalır* ki, bunda Fuzûlî'nin büyüklüğü kadar, onunla aynı coğrafyada, onun izlerini en çok taşıyan Bağdad'da yaşamasının da büyük hissesi vardır." (1999, s. 51; 2016, s.35)

"*Nef'î, Fehîm-i Kadîm* gibi şairleri beğendiğini belli eden Nevres, *Nevres-i Kadîm, Nedim, Müverrih Râşid, Keçeci-zâde İzzet Molla* gibi önceki asrın şairlerine de nazîreler söyler." (1999, s. 51; 2016, s. 35-36)

"Devrin *klâsik şiir vâdisindeki isimlerinden Süleyman Senih Efendi* ile mektuplaşarak fikir alışverişinde bulunur. *Sırrı Paşa* ile *Nasûhî-zâde Sâmih Efendi*'den şiirin inceliklerini öğrenir." (1999, s. 52; 2016, s. 36)

"Görüldüğü gibi, Nevres'in şiirde *üstâd kabûl ettiği isimlerden birisi* ve Farsça şiirlerinden belki de tek üstâdı *Sâdî'dir*." (1999, s. 52; 2016, s. 36)

"Nevres Türkçe'nin yanısıra Arapça ve Farsça şiirler de söyler ve fakat, *onun için Acem şiirine yetişmek bir ideâldir*." (1999, s. 53; 2016, s. 36)

"*Nevres, şiirde klâsik terbiye ve zevkin tesiri altında yetişmiş* olmasına rağmen, devrinin *yenileşen şiir anlayışına da tamâmen bigâne kalmamıştır*." (1999, s. 54; 2016, s. 37)

“Şair, bir gazelinin “nev-zemîn” olduğunu bilhassa belirtirse de *şirde yeni görünen, sadece yeni bir redif yakalamasıdır.*” (2016, s. 38) (Biz de tam da bu tür örneklerden hareketle Nevres’in şiirinin yeterince yeni olmadığını söyleyip duruyoruz; ama nâfile. Belli ki Özgül söylemeyince kıymeti olmuyor!)

“Nevres’in şiir dili üzerindeki dikkatleri bir taraftan *asrî mazmunlar oluşturma ve bilinmeyen kelimeleri açıklama* şeklinde kendini gösterirken, bir taraftan da *tam tersi yolda* gelişir. *Sık sık daha da ileri giden şâirin, manzûmelerine bildiği diğer dillerden ibâre, mısra ve beyitler aldığı görülür. Yavaş yavaş ölmeğe başlayan mülemmâ tarzının yeniden canlandırılması için gösterdiği bu gayret, Nevres’in asrîleşen yönüyle mütenâkız gibidir.*” (1999, s. 56-57; 2016, s. 40)¹⁰

“Nevres, *devrin şiir anlayışındaki hızlı değişime aynı sür’atle ayak uyduramaz* ve hattâ bu sebeple Nâmık Kemâl’in başı çektiği bir grup tarafından şiddetle eleştirilir. Oysa, *şiiri yenilik değil de estetik noktasından değerlendirildiğinde, Nevres’in kıymeti daha iyi anlaşılır.*” (1999, s. 57; 2016, s. 41)¹¹

“Nevres’i XIX. asrın klâsik şiirden modern şiire geçme gayretlerinin *ara devrelerinden birisinde karşımıza çıkan, kendisine has dikkatler ve itinâ taşıyan bir şâir olarak değerlendirmemiz doğru olur. Klâsik şiir kültürünü sürdürmesini etkilenmelerine ve yetiştiriliş tarzına; modern şiir unsurları kullanmasını içedönük ve kalıpcı olmayışına bağlamak gerekir. Bu ikilik içinde Nevres, yavaş ve fakat, doğru yolda gelişen bir şiir anlayışının ilk önemli isimlerinden olur.*” (1999, s. 58; 2016, s. 41)¹²

¹⁰ Özgül’ün şairi ileri gitmekle itham edip âdeta azarlamasının nedeni anlaşlamadığı gibi, üç dilde şiir yazabilen bir kapasitedeki şairin klâsikte örnekleri çokça görülen mülemmâ tarzına rağbetine şaşırması da anlaşılmalıdır. Üstelik şairin uygulamalarındaki zıtlığa kendisi dikkat çekince iyi; ama başkaları dikkat çekince görmezden gelinebiliyor. Mesela bk. İnal’ın bu yöndeki tespitlerine (2007, s. 42), her iki kitabında da Özgül nedense yer vermemiştir.

¹¹ İyi de Özgül ne diye estetik yönden bir değerlendirme yapmıyor da sınırlı birkaç örnekten hareketle yenilik noktasında ısrar ediyor? Bir de bu estetiğin ölçütleri klâsikten mi yeni şiirden mi alınacak? Nevres’in, dîvân boyunca tercihi hangi yönde olmuştur?

¹² Özgül’ün hayli muğlak olan bu satırlarında anlatmak istediği her ne ise, onların doğruluğu veya yanlışlığı konusunda da hakem, yine şairin bizzat şiirleri olmalıdır. Ancak bu şöyle bir bakmakla anlaşılmaz, tıpkı vaktiyle yaptığımız gibi, şiirleri

Özgül'ün, başka çalışmalarında da Nevresin klâsik şiir geleneğini sürdürdüğünü belirttiği birçok ifadesi bulunmaktadır. Örneğin, *Dîvan Yolu'ndan Pera'ya Selâmetle* adlı kitabının "Keşiften îcâda" başlıklı kısmında, Sarıgülzel Sâmi Ebûbekir Paşa'yı kastederek "...şiirin artık sadece kesbî malzeme ile yazılamayacağı ve hayâlin uyarmalarının dikkate alınması gerektiği fikrini savunur. Unutulmamalı ki, *hayâli uyarmanın gelenekli yolu hâlâ aynen izlenmektedir.*" der ve bazı şairleri örnek olarak verir. Bunlar arasında;

Mısra'-ı kaddini hattıyla kalem kaşlarını

Yâd edince gazel inşâd ederiz bir iki üç, beytiyle Osman Nevres de vardır (2006, s. 154-155).

Yukarıda noktasına virgülüne dokunmadan verdiğimiz pasajlardan hareketle, Özgül nasıl bir Nevres portresi çizmiş, söylediklerinden ne anlamak lâzım? Biraz daha yakından bakalım:

Özgül'ün belirttiğine göre Nevres, "Geleneğin devamı olarak görülen, şiirinde gelenekli unsurlar olan, forma hâkim; ama klâsik muhtevâ üzerine henüz şahsî buluşlar ilâve edemeyen, en ziyâde Fuzûlî'nin etkisinde kalmış (yani Türk şairleri arasındaki üstâdı Fuzûlî) olan, en beğendiği isimler Nef'î, Nedim vb. önceki yüzyılların klâsik şairleri olan, şiirin inceliklerini öğrendiği kişiler arasında Süleyman Senih vb. devrin klâsik şiir vadisindeki isimler bulunan, Farsça şiirdeki üstâdı Sâdî olan, Acem şairlerinin seviyelerine ulaşmayı kendisi için bir ideâl olarak gören, şiirde klâsik terbiye ve zevkin tesiri altında yetişmiş olmasına rağmen, devrinin yenileşen şiir anlayışına da tamâmen bigâne kalmayan, sadece yeni bir redif yakalamış olmasına rağmen ilgili gazeli için nev-zemîn diyen, mülemmâ tarzının yeniden canlandırılması için hayli gayret sarf eden, devrin şiir anlayışındaki hızlı değişime aynı sür'atle ayak uyduramayan, klâsik şiirden modern şiire geçme gayretlerinin ara devrelerinden birisinde karşımıza çıkan, kendisine has dikkatler ve itinâ taşıyan, ayrıca klâsik şiir kültürünü sürdüren, modern şiir unsurlarını kullanan" bir şairdir.

---

ayrıntılı bir şekilde incelenmeli ve onlarda, yetişmesi veya etkilenmelerinin mi yoksa "yeni şiir"e âit unsurların mı daha ağır bastığı ortaya konulmalıdır. Aksi hâlde şairi, yolunu bulamamış da orta yerde şaşırıp kalmış biri olarak göstermenin, ârafta bırakmanın da bir gereği yok.

b) Özgül'ün, Nevres'in klâsik bir şair olmadığı bağlamında dile getirdiklerine dâir

“Meselâ Keçeci-zâde Fuad Paşa için söylediği *gazel formundaki kasîde; küçük fakat, önemli bir adımdır*. Aynı şekilde, ekseriyâ mersiyeler terkîb-i bend, tercî-i bend veya kasîde formunda söylenirken Nevres “*mersiyegüne bir gazel*” söyler. Şiirde şeklin vezne âit kısmı üzerinde de düşünüp yenilikler arayan Nevres, bir gazelini iki vezne birden uyacak biçimde söyler ve bunu hakikaten nâdir ve *nev-zemîn* bulur.” (1999, s. 55; 2016, s. 38)

“Diğer taraftan, Nevres Efendi'nin rubaî vezinlerinin özerkliğini mânâsız bulduğu anlaşılıyor. Yusuf Kâmil Paşa'ya medhiyesinde ve bir “*gazel-i nâ-tamâm*”da rubaî vezinlerini kullanışı, *gelenekli bir kurala isyan gayreti taşıyor* gibidir. Dîvânına rubâî formunda münâcatlarla başlayışı yâhut matlâi musarra kıt'alar yazışı da *tür ve formlar üzerinden yenilik arayışlarıdır*.” (2016, s. 39)

“Şekildeki bu cins değişikliklerin yanında Nevres *asırların oluşturduğu mazmunları da yeni çağın gelişmelerine uygun, başka bir lûgatle değiştirmeyi dener*...mısralarında kullanılan *telegraf, Avrupa, vapur* gibi kelimeler Nevres'in *şiir dilinin yeniliğe açık olduğunu* gösterir.” (1999, s. 55-56; 2016, s. 39)¹³

“Şair, senelerce içiçe yaşadığı Irak Türkmenlerinin şivesiyle mısralar, beyitler ve hattâ bir de gazel söyler, üstelik bunu “*Acemâne*” olarak vasıflandırır.” (1999, s. 56, 2016, s. 40)

“Nevres, Sultan Mecid için kaleme aldığı medhiyesine bir muhavere ile başlar...Hazret-i Hüseyin'e mersiyesinde *teatral bir yol izleyen şair*, bazı bendleri mükâlemeler üzerine kurar. Keçeci-zâde Fuad Paşa'ya olan medhiyesinde ise, mükâlemenin tarzı değişip kendi kendisine söyletiği için, şiirin başlığını da “*hasbihâl-i hod-güyed*” koymuştur. Nevres'in gazellerinde de (Dedi var mı hüsnüme sâni?, dedim bir yâ iki / Dedi

¹³ Şairin bu tür kullanımlarının hayli sınırlı denemeler olduğunu, Özgül'ün her iki kitabında yer verdiği örnekleri, bazı ufak eklemeler dışında, aynen tekrarlamaktan öte yeni bir şey sunmadığını da vurgulayalım. Ayrıca yukarıda değinilen, Nevres'in şiir dilinin yeniliğe açık olmasından “tamamen yenedir” anlamının çıkarılamayacağına da dikkat çekelim.

kimlerdir?, dedim Şîrîn bir Leylâ iki vs.) benzeri *dedim-dedi*'li söyleyişlere rastlanır." (2016, s. 40-41)¹⁴

c) Nevres'in şair kimliği bağlamında dile getirdiklerimize dâir

Konuyla ilgili olarak ayrıntılı bilgi, kitabımızın Nevres'in edebî kişiliği kısmında (2007, 40-51, 63-168) verildiğinden burada sadece bazı noktalara temas etmekle yetineceğiz:

"Nevres, tıpkı Encümen-i Şuarâ mensupları gibi *şirde klâsik terbiye ve zevkin etkisi altında yetişmiş olmasına rağmen yine onlar gibi, devrinin değişen ve giderek yaygınlık kazanan yeni şir anlayışına da tamamen yabancı kalmaz*. Bazı encümen mensubu şairlerde gördüğümüz, *şirde yeni temaların kullanılması, Batı dillerinden gelen kimi kelimelere yer verilmesi, dilde sadelik arayışları* vb. kimi teşebbüslere, topluluk mensubu olmamasına rağmen Nevres'te de rastlarız. Şair, bu yolda arayış ve girişimleri olduğunu *bazı gazellerine verdiği başlıklarla, bazı şirleri için "nazm-ı nev-zemîn" ifadesini kullanmakla, örneğin "Muhtıra-ı Nâzım" da, şirlerinden bazılarının "nev-zemîn" yolda olduğunu bizzat belirtmek sûretiyle beyan eder*. Keçici-zâde Fuad Paşa için söylediği gazel formundaki methiye de bu yolda atılan adımlardan biridir (G. 114). Bir diğer örnekte şair yine *geleneksel formun dışına çıkar* ve "*mersiye-güne bir gazel*" yazar (G. 179). Nevres'in bu tür girişim ve denemeleri sadece nazım şekillerine has değildir. Şair, bir gazelini iki vezne birden uyacak şekilde düzenler ve bu uygulamasını "*hakîkaten nâdir ü nev-zemîn*" bulur." (2007, s. 43)

"Nevres, bazen esasen büyük oranda *gelenek etkisinde yazılmış bir gazelinin sadece bir beytinde gelenekte pek görülmeyen bir unsura yer vermek sûretiyle de "nev-zemîn" bir şir ortaya koyduğunu dile getirmekte ve bu yeniliği tüm şirine teşmil edebilmektedir*:

Yanardağlar mıdır bu dâğlar sînemde bilmem kim

¹⁴ Gerek "hasbihâl", gerekse "dedim-dedi" tarzının gelenekte örneklerinin olduğu da bilinen bir husustur. Üstelik, mesela şairin kasideleri hakkında sağlam bir hüküm verebilmek için tümünün durumunu incelemek gerekir; zîrâ birkaçı üzerinden tespitite bulunmak yanıltıcı olur.

Olur peydâ ‘alevler her dem âh-ı âteşinimden (G. 236/4) (Halbuki bu şiirde sadece dördüncü beyitte yer verilen sînedeki yaraların yanardağlara benzetilmesi dışında bir yenilik göze çarpmamaktadır.) (2007, s. 43)

“Nevres’in şiirlerinde *yenilikten ziyâde, dîvân şiiri bakımından farklı bir uygulama* sayılabilecek bir diğer husus da çağın getirdiği bazı yeni unsurlara şiirlerinde yer vermiş olmasıdır. *Telgraf ve vapur* bunlardan bazılarıdır (2007, s. 43-44):

Tasavvur etmiş elbet dûd-ı âh u âteş-i sînem
Bu şekl ü vaz’ ile îcâd eden üstâd vapuru (G. 315/4)

“Nevres’in, bir başka gazelinde ‘nazm-ı nev-îcâd’ şeklinde nitelendirildiği bu tür örneklerinin (G. 143), *devrinde kastedildiği anlamda ‘yeni’ye dönüşmemesi ve küçük çaplı denemelerden ibaret kalmasının* ardında öncelikle, *döneminin şiir anlayışındaki değişime şairin pek itibar etmeyişi; hattâ bir beytinde,*

Yeñi dünyâ metâ’ıdır tedâvül eyleyen şimdi

Zarûî biz de nessâc-ı kumâş-ı nev-zemîn olduk (G. 139/3) şeklinde belirttiği üzere, bu tür teşebbüsleri *biraz da rağbet gördüğü için, bir tür mecburiyetten yapmış olması* yatmaktadır. Bunda ayrıca, Nevres’in *geleneksel çizgiyi sürdürmeye kararlı olmasının yanında, değişimin yaşandığı merkez olan İstanbul’dan uzakta bulunmasının ve hattâ bu değişimin lokomotif isimlerinden biri olan Nâmuk Kemâl ile kavgalı oluşunun* da rolü olmalıdır.” (2007, s. 44)

“Nevres’te daha önce de değindiğimiz üzere güçlü bir şairlik damarı bulunmakla ve bu çerçevede hayli güzel *rindâne-âşıkâne; hattâ hikemiyyât türünde şiirler yazmış olmakla birlikte, çok uzun bir süre İstanbul’dan ayrı kalması sebebiyle şiir ve şair muhitlerinden yeterince istifade edememiş ve bu yeteneğini gerektiği gibi geliştirememiştir. Nevres ayrıca, başına gelen tâlihsizlikler vb. sebebiyle şiiri tamamen estetik bir olgu olarak görüp bu noktada yoğunlaşmak yerine şiirini, ağırlıklı olarak çektiği acıların, yaşadığı sıkıntıların, bilhassa uğradığını düşündüğü haksızlıkların bir şikâyet meydanı hâline getirmiştir.* Bu da kaçınılmaz olarak şairi, asıl önemli olanın anlatmak istediği olduğu, buna karşılık nasıl anlatması gerektiğinin ise daha az önemli olduğu; hattâ kimi örneklerde tamamen önemsiz olduğu bir noktaya getirmiştir. Şairin bu tavrı onun, bazen ister istemez *yavan,*

kuru ve garâbet dolu ifadelerle yer vermesine ve İnal'ın da isabetle belirttiği gibi sanki bir başka şair tarafından yazılmış izlenimini veren şiirler yazmasına yol açmıştır." (2007, s. 44)

"Nevres, hemen her dîvân şairi gibi edebî sanatlara şiirlerinde yer vermiş, bunlar içinde teşbih, istiâre, tenâsüb, tezat....telmih sanatlarını daha çok kullanmış; kinâye, rücû, tecâhül-i ârif vb. bazı sanatları ise pek kullanmamıştır. Nevres'in edebî sanatları kullanımında diğer dîvân şairlerine bâriz bir üstünlüğü bulunmamakla birlikte, zaman zaman orijinal kullanımlara yer verdiği görülmektedir." (2007, s. 93)

"Dîvân şiirinde tekrar tekrar ele alınmış olan aşk, sevgili, tabiat, din, tasavvuf, rint-zâhit çatışması, gül-bülbül, âşık-sevgili-rakip, tarihî-efsânevî şahsiyetler, mitolojik unsurlar, felekten, tâlihten şikâyet vb. tahlilî unsurlar Nevres'in şiirlerinde de vardır ve diğer dîvânlarda yer verilenlerle büyük oranda benzerlik göstermektedir." (2007, s. 101)

"...şairin en fazla gazel nazım şeklini tercih ettiği ve gazellerinin genelde âşıkâne olduğu görülmektedir. Nevres, bazı gazellerinde başlık kullanmak vs. sûretiyle döneminde görülen kimi uygulamalara yer vermiş; ancak yine döneminde hayli yaygın bir uygulama olan müşterek gazel yazma konusunda ise örnek vermemiştir." (2007, s. 164)

"Nevres'in ayrıca, dîvânında yer verdiği 22 adet dü-beyt ile bu nazım şeklinde en fazla örnek vermiş 17. Yüzyıl şairlerimizden Prizrenli Tecellî'nin ardından ikinci sırada yer aldığı görülmektedir." (2007, s. 164)

"Vezin konusunda da büyük oranda geleneğe bağlı kaldığı ve en çok kullanılan kalıpları tercih ettiği görülen Nevres'in, hemen her şairde görülebilecek miktardaki kusurların dışında, genel olarak aruzda başarılı olduğunu söylemek mümkündür." (2007, s. 164)

"Nevres, şiirlerinde rediflere çokça yer vermiş ve büyük oranda kelime düzeyindeki redifleri tercih etmiştir. Şair, kafiye ve redif hususundaki da büyük oranda geleneğe bağlıdır." (2007, s. 164)

"Klâsik Türk şiirinde diğer şairlerce ele alınmış pek çok hususa şiirlerinde Nevres de yer vermiş olmakla birlikte, zaman zaman bunlara kendine has konu ve temalar eklemiştir. Bunlar arasında vatan ve gurbet temaları ile Bağdat özel bir yere sahiptir." (2007, s. 165)

“Nevres, Ali Rızâ Paşa medhinde kaleme aldığı bir kasîdesinde benzerini daha önce *Nedim ve Nevres-i Kadîm’de de gördüğümüz ve “kasîde-i müştereke”* adı verilen bir uygulamaya da yer vermiş; dolayısıyla aynı anda hem paşayı, hem de Muhyiddîn İbn-i Arabî’yi övmüştür (K. 10/39, 40 vd.). Nevres’in bu tür uygulamalarında daha ziyâde Nevres-i Kadîm’den etkilenmiş olabileceği kanaatindeyiz.” (2007, s. 167-168)

“Nevres, döneminin adı ilk sırada anılan şairlerinden biri olmamakla birlikte, dîvân şiiri geleneğinin ortadan kalkmaya yüz tuttuğu bir zaman ve zeminde, merkezden uzaklarda ve bir başına *geleneği yaşatmaya çalışmış, kendi adına bunu başarabilmiş bir şair* durumundadır. *Nevres’in şiirleri, böylesi bir kırılma ve geçiş döneminde, değişim veya değişime karşı direnmenin gerçek boyutlarını tespit bakımından ayrıca önemlidir.*” (2007, s. 168)

d) Yenileşen şiirde form ve muhteva bakımından ne tür değişiklikler olmuştur? Bunlar Nevres’te hangi oranda bulunmaktadır?

M. Kayahan Özgül, Açık Öğretim Fakültesi için hazırlanan *19.yy. Türk Edebiyatı* adlı ders kitabına yazdığı bir üniteye yer alan “Yenileşen Edebiyatın Özellikleri” başlıklı kısımda, “XIX. asır şiirinin büyük bir kısmını XVIII. asrın nazım dünyası içinde denediği yenilikleri geliştirerek kazandığı özellikler ve kazandıklarını modern şiire aktararak onun varlığını zenginleştirmesi üzerine söylenebilecekleri dıştan içe doğru maddeleyelim” kaydına yer verir. Daha sonra ise maddeler hâlinde form, muhteva ve şiir dilinde meydana gelen değişimlere değinir (s. 11-13). İlgili değişimlere ve bunların Nevres’in şiirlerine ne oranda yansıdığına geçmeden önce yine Özgül’ün *Dîvan Yolu’ndan Pera’ya Selâmetle* adlı kitabından Nevres’in de durumuna çok uyan bir pasajını aktaralım, ardından da anılan üniteye sıralanan maddeler ile bunların Nevres’teki yerine ilişkin tespitlerimizi parantez içine alarak verelim:

“Yenileşmenin gereğine inanmış şairlerin temel sıkıntısı, “yeni”nin ne olduğudur. Bir şiiri “nev-zemîn” yapmaya, kullanıla kullanıla eskitilmiş bir redif bulmak kâfi midir? Şarkı, tardiye gibi formların özelleşmesi, bir edebiyatı “yeni” yapar mı? Dilin gündeliği, temanın dünyevîliği şiirin özünün yenileşmesi için de yeterli midir? Bu soruların

cevapsızlığı, şairin tereddütler içinde bunaldığı, ikircikli konumunu pekiştirir..." (2006, s. 138).

Özgül'ün, daha önce ârâfta bıraktığı Nevres'e yöneltmediği anlaşılan bu soruları biz yönelttik ve yukarıda da örneklendirdiğimiz üzere gazelin başına nev-zemîn demekle yeni olamayacağını, karantina, telgraf, vapur vb. birkaç yeni kelimeyi şiire sokmakla şiirin yeni sayılamayacağını; hattâ Nevres'in vatan temalı şiirlerinin bile tamamının yeni olarak değerlendirilemeyeceğini, tanıklarıyla birlikte ortaya koyduk. Gâliba Özgül'e yeterince atıfta bulunmadığımızdan (!) olsa gerek, yıllar önce söylediklerimizin dikkate alınmadığı âşikâr.

Özgül:

"Gerçekleştirilebilen önemli form yenilikleri"

*) Divan tertibini bozarak medhiye tarzı kasideleri almamak veya yerini değiştirmek; gazellerin alfabetik sırasına "kafiyetü'l-pâ", "kafiyetü'l-çim" gibi gelenekte olmayan bölüm-ler ilave etmek; gazelleri formları yerine temalarına göre, "sufiyane ve hakimane söylenilen gazeliyyattır", "rindane ve aşıkane inşad olunan gazeliyyattır" gibi başlıklarla tasnif etmek (s. 12).

(Dîvâna, rubâi nazım şekliyle başlamak vb. tarzında bazı uygulamaları olsa bile Nevres'in, dîvân tertibini bozduğunu veya hayli köklü değişiklikler yaptığını söylemek de kanaatimce pek mümkün değildir.¹⁵ Medhiye tarzı kasideleri almamak Nevres için söz konusu değildir; çünkü basılan dîvânda birçok medhiye-kaside bulunmaktadır (Mesela bk. Ksd. 1, s. 193, Ksd. 4, s. 203, Ksd. 5, s. 206 vd). Gazellerin alfabetik sırasına "kafiyetü'l-pâ" vb. başlıklar koyma uygulaması da Nevres'te görülmez.)

*) Türk aruzunda nadiren kullanılan veya hiç kullanılmayan vezinlere işlerlik kazandırmak; Arapça ve Farsça asıllı kelimeleri Türk telaffuzuna göre aruza çekmeyi hatâ ve zaaf eseri olmaktan çıkarış ("hüsün" yerine "hüsün" gibi); hece veznini kullanmakta ve bu yoldaki şiirlerini divanına almakta mahzur görmemek. (s. 12)

¹⁵ Dîvânın tertip şekline dâir değerlendirme için bk. 2007, s. 63.

(Vezin konusunu önemli form yenilikleri arasında saydığını, aradan geçen zaman içinde unuttuğu anlaşılan Özgül, incelememizi küçümsemediği satırlarında, bununla da yetinmeyip vezinlerin gösterilmesinin ne işe yarayacağını sorabilmiştir. Hemen cevap verelim ve Nevres'in vezin meselesindeki durumunu belirtelim. Nevres Türk aruzunda nâdiren kullanılan veya hiç kullanılmayan tek bir vezne yer vermemiş; aksine geleneğe uygun olarak en çok kullanılan vezinleri tercih etmiştir.¹⁶ Özgül'ün ayrıca, Nevres'in vezin üzerinde düşünüp yenilikler aradığını belirttiğini (1999, s. 55; 2016, s. 38) de hatırlatalım. Demek ki şairin, şiirin şekline ilişkin bir yenilik yapıp yapmadığını veya bunun düzeyini belirlemek için, kullandığı vezinlere de bakılması gereklimiş. Özgül, bir yenilik olarak takdim ettiği, Nevres'in bir şiirini iki vezne de uyacak şekilde yazdığını herhâlde kehânet eseri bilmiş olmalı. Özgül'ün bu husustaki tutarsızlığına da kısaca temas ettikten sonra bir de, şöyle bir okuyup geçtiği anlaşılan Nevres'in genelde şiir, özelde ise gazelde veznin gerekliliğine dâir kaleme aldığı bir beytini örnek verelim ve bizzat şair ne diyor bir bakalım:

Tâ ola lâzime-i şî'r ü gazel vezn ile sec'
Tâ ola râbta-i kavî ü sühan lâ vü na'am (K. 13/59, 2007, s. 47)

Hüsn kelimesini vezin gereği hüsün okumak bir yenilik olmayıp bilhassa birçok erken dönem dîvân şairinde örnekleri görülen bir uygulamadır. Yine tespit edebildiğimiz kadarıyla Nevres'in dîvânında heceyle yazılmış bir şiiri bulunmamaktadır.)

*) Kafiye ve redifi şiirin konu bütünlüğünü sağlamada kullanmak; alışılmadık redifler bulmayı yenilik arayışı saymak; redifsiz şiir kadar, bütün mısrayı kaplayan redifleri de denemek; kafiye olarak Türkçe asıllı kelimeleri ısrarla kullanmak ve onları Arapça, Farsça kelimelerle kafiyelendirmekte bir mahzur görmemek; şiirin vezinsiz ve kafiyesiz de olabileceğini söylemek. (s. 12)

(Kafiye ve bilhassa redif, zaten şiirin konu bütünlüğünü sağlamak için kullanılan önemli âhenk unsurlarındandır. Nevres'te, gelenek bakımından alışılmadık olmayan redif yoktur. Redifin hemen her çeşidini

¹⁶ Vezinler konusundaki ayrıntılı bilgi ve vezin tablosu için bk. 2007, s. 77-80.

kullanmış olan Nevres, daha ziyâde kelime bazındaki rediflere itibar etmiş Arapça ve Farsça kelimeleri de redif olarak kullanmakla birlikte, en çok fiil soylu Türkçe kelimeleri tercih etmiştir. Bununla birlikte Nevres, diğer pek çok klâsik şairde de görüldüğü üzere, büyük oranda Arapça ve Farsça kelimelerle kafiye yapma yoluna gitmiş, Türkçe kelimeleri ise daha az tercih etmiştir. Nevres'in, şiirin vezinsiz ve kafiyesiz olabileceğine dâir herhangi bir beyânı veya bu yöndeki bir uygulamasına ise rastlanılmamıştır.)¹⁷

*) Nazım şekilleri gevşemeye başlar. Kasidenin bir form mu yoksa tema mı olduğunu tartışmak; dörtlükler, beşlikler hâlinde veya mesnevi formunda kaside ve gazel yazmak; kıt'a gibi, ilk beyti musarra olmayan kaside söylemek ve ilk beyti musarra kıt'a düzmek; kasidede ve gazelde tarih düşürmek; kasidenin bölümlerini değiştirmek, mesela "teğazzül" bölümü yerine rubai koymak; kaside ve gazellere başlık bulmak; gazellere "zeyl" yazmak; mahlasını hiç koymamak veya şiirin son beyitlerinden birinde söylemektense başında bir yerlerde anmak; "nâ-tamam gazel" terimini altüst edecek şekilde, matla beyti olmayan veya beşten daha az beyti olan gazelleri eksiksiz saymak; müşterek gazel söylemeye hız vermek; "müselles" denen ve üç mısralık bentlerden oluşan bir nazım şekli yaratmak; "bahr-i tavil"i mensur şiirin atası olacak şekilde kullanmak. (s. 12)

(Yukarıda dile getirilenlerden bazıları Nevres'te bulunmaktadır. Örneğin kasidenin gelenekçe belirlenmiş ortalama beyit sayısının çok altında örnekler vermek (Ksd. 8, 18 beyit); birkaç gazeline "Acemâne (G. 43,) Mersiye-Gûne (G. 179)" vb. başlıklar koymak; bazı gazellerinde mahlasına hiç yer vermemek (G. 13, G. 76, 119) vd., sadece bir gazeline mahlasını şiirin matla beytinde vermek (G. 227), yine sadece bir gazeli için "Gazel-i Nâ-tamâm (G. 82)" başlığını kullanmış olmak (bununla birlikte dîvânda çoğunluğu "eş'âr-ı müteferrika" kısmında olmak üzere, başka noksan gazeller de bulunmaktadır ([G. 2] vd.) Nevres'in gazellerinin toplam sayısının 300'ün üzerinde olduğu dikkate alındığında, bilhassa gazelin şekil özelliklerine ilişkin yaptığı dillendirilen bazı denemelerinin, oransal olarak büyük bir yekun tutmadığı görülür. Tespit edebildiğimiz

¹⁷ Kafiye ve redif konusunda ayrıntılı bilgi için bk. 2007, s. 80-82.

kadarıyla Nevres'in, müşterek olarak söylenmiş bir gazeli de bulunmamaktadır.)

Muhtevâ Değişimleri

*) Gelenekli mazmunların bir kısmını "köhne", "bî-mana" veya "kerih" bularak şiirin lügatinden çıkarmak ve "bikr-i mazmun"a önem vermek; çağa uygun yeni mazmunlar icat etmek (*tiyatrohane'*yi ibret sahnesi olarak dünyaya, *vapur ocağı'*nı âşığın yanan gönlüne, *telgraf telleri'*ni sevgilinin saçlarına benzetmek gibi). (s. 12)

(Gelenekte görülen, "âşık-sevgili-rakip, gül-bülbül, şem'-pervâne, rint-zâhit, şarap, sâkî, âyîne-i İskender, câm-ı Cem, âb-ı hayvân, Cemşid" vd. pek çok mazmunu lügatinden çıkarmadığı görülen Nevres'e göre de dudak gonca, gamze câdû, zülf perîşân, leb şîrîn, göz sâhir, felek vefâsızdır. Ayrıca "bikr-i mazmûn", tüm klâsik şairlerin önemseydiği bir konudur. Telgraf, vapur; hattâ yanardağ vb. Özgül'ün yeni mazmun olarak adlandırdığı kullanımlar ise kanaatimizce, Nevres bakımından sayıca da sınırlı kalmış denemeler durumundadır.)

*) XVIII. asrın mahallîleşme cereyanı bir sonraki asra, *yerelleşme'*den ziyâde *yerlileş-me* olarak taşınır. Bir yandan şiirde İran etkisi hafifletilerek diğer yandan avami eğilimler törpülenerek bir orta yol bulunmaya çalışılır. Artık, Osmanlı şiir arsasına kurulmuş eski Acem köşkü yıkılmadan, yerine yeni ve yerli şiirin inşa edilemeyeceği fark edilmiştir. (s. 12)

(Bu fasla ilişkin Nevres için geçerli olabilecek hususlardan biri, yaşadığı bazı şehirlere iyi ya da kötü yönleriyle ve büyük oranda somut yanlarıyla şiirlerinde ele almış olmasıdır. Mahallîleşme veya mahallîlik konusuna mesnevîlerinde ise pek rastlanmaz. Örneğin Destâr-ı Hayâl'de yer verilen hikâyeler, konu bakımından yolsuzluk dâhil olmak üzere, hayatı ve dönemiyle bağlantılı eleştiriler şeklinde değerlendirilebilecek olsa da, gerek şahıs kadrosu, gerekse konunun işlenişi bakımından benzerleri Doğu edebiyatlarında görülen örneklerden pek farklı değildir. Özgül'ün yukarıda belirttiğine göre Acem şiirine ulaşmayı bir ideâl olarak gören, Farsça şiirdeki üstâdı Sâdî olan ve bir şiirine bizzat

“Acemâne” başlığını koyan Nevres’in, Acem köşkünü yıkmak gibi bir niyetinin olabileceğini düşünmek de mâkul görünmemektedir.)

*) Tasavvufî şiir ile geniş kitlelerin ihtiyacı olan hikemî şiir arasındaki fark açılmaya başlar. Sade Müslümanın gündelik ihtiyaçlarını karşılayacak, müşkillere çözüm yolları tavsiye edecek didaktik bir şiir anlayışı öne geçer. Bu anlayış, XIX. asrın ikinci yarısında siyasî bir içerik edinmeye başlayacaktır. (s. 12)

(Nevres’in de hikemî tarzda yazılmış son derece güzel gazelleri bulunmaktadır (G. 88) Yine bazı şiirlerinde bilhassa zamandan, zamânedenden, kötü idârecilerden, vatanın içinde bulunduğu durumdan şikâyet ettiği; hattâ yer yer siyâsî bir tavrın yansıtıldığı görülmektedir. Ksd. 11/18, G. 184/3, G. 261, Müf. 38, R. 4 vd. Ancak anılan tarzda şiirler yazmak ne öncesinde, ne de döneminde Nevres’e has veya onunla sınırlı bir husus değildir.)

*) Klasik şiirde âşık ağzından maşukaya hitap etmek gelenekleşmiş bir ifade tarzıdır. O kadar ki kadın şairler bile gazellerinde erkek ağzıyla hitap ederler. Oysa XVIII. asırdan itibaren gittikçe yaygınlaşan bir tarz belirir ve erkek şairler, sevilen kadının ağzından gazeller yazmaya başlarlar. Böylece o zamana kadar şiirin pasif bir nesnesi olan kadın aktif bir varlık kazanırken erkek şair de empati kurmayı öğrenir. (s. 12)

(Özgül’ün bu maddede dile getirdiği, örneğin klâsik şiirde kadın şairlerin şiirlerini erkek ağzıyla kaleme aldıkları, erkek şairlerin bilâhare empati kurmayı öğrendikleri vb. tespitlerine tam olarak katılmadığımızı belirtelim. Ayrıca müstakil bir yazı konusu olan tüm bu vb. hususların, aslında bütünüyle klâsik şiir geleneği dikkate alınmak sûretiyle değerlendirilmesi gereken konular olduğuna dikkat çekmekle yetinelim. Yine tespit edebildiğimiz kadarıyla Nevres’te, sevilen kadının ağzından yazılmış bir gazel örneği bulunmamaktadır.)

*) Şiirin en yaygın konusu olan aşkta büyük değişim görülür. Şair, sevdâyı ve sevgiliyi yücelterek ilahî bir noktaya taşımaktan vazgeçerek daha beşerî, daha gerçekçi bir zemine indirir. (s. 13)

(Nevres’in aşka bakışı da büyük oranda klâsik şiir geleneğine uygundur. Ona göre aşk, tıpkı Leylâ ve Mecnûn örneğinde olduğu gibi, sevenleri iki ayrı bedende bir ruh hâline getirir (G. 63/6). Şair, aşk

sözünden başka bir hikâyeye kulak tutmayacağını ve aşktan uzak olan her türlü sözün kendisi için herhangi bir geçerliliğinin olmayacağını belirtir (G. 54/4). Nevres, kendisini söyletenin aşk olduğu görüşündedir. Aşk şairin dili mesâbesinde olduğundan onsuz söz söylemesi de mümkün değildir. O aynı zamanda, aşka yüksek bir rütbeye erişmiştir ve sînesindeki aşk yarası da onun için bir âşıklık işaretidir (G. 96/4, G. 96/5). Şaire göre aşk iki kişiliktir; dolayısıyla iki taraflı bir etkileşim söz konusudur (G. 251/2). Yine Nevres'e göre aşkla ağlamanın zevkini ancak âşiklar bilir; dolayısıyla âşikların bu hâlini anlamayıp da onlara gülenlere sadece gülünür. Aynı zamanda aşk gamı sebebiyle ölmek gibi bir lezzet de yoktur. Bu öylesine güzel bir şeydir ki aşk yolunda öleni Hızır bile kıskanır. Hâsılı aşk, başlangıcı gönül perişanlığı, sonu ise delilik olan tehlikeli bir iştir. (G. 260/4-5, G. 164/6)¹⁸

Nevres'in şiirlerinde yer verdiği sevgili tipi, sınırlarını büyük oranda geleneğin belirlediği sevgili tipiyle örtüşür. Örneğin, sevgilisinin vasıflarını dile getirdiği bir gazelinde, geleneğe uygun bir sevgili portresi çizen şair, sevgilisinin Leylâ'ya, kendisinin Mecnûn'a benzediğini ve bunu herkesin bildiğini, sevgilisinin ayrıca safâda kadehe, lutuf ve neş'ede şaraba benzediğini, gül endâmının tarif edilemeyeceğini ve bu hâliyle naz ipeğinden dokunmuş bir kumaşa, saçlarını yanağının üzerine döktüğünde ise tutulmuş aya benzediğini dile getirir. Sevgili ayrıca ok misali kirpiği, kılıç benzeri gamzesi ve kan içen sarhoş gözü ile pervâsız bir cellâda benzemektedir (G. 232). Dîvânda, klâsik şiirdeki sevgili tipinin özelliklerini yansıtan bu vb. örneklerin sayısı hayli fazladır (G. 9, G. 10, G. 26, G. 36, G. 46, G. 52 vd.)

Bununla birlikte Nevres'te görülen sevgili, sadece gelenekte benzerlerini çokça gördüğümüz ve soyut yönleri ağır basan sevgili tipinden ibaret değildir. Bir diğer ifadeyle şair, bizzat yaşadığı aşkları ve gönlünü kaptırdığı sevgilileri sebebiyle, kendilerine has maddî ve manevî özelliklerini de belirterek gerçek sevgili tabloları da sunar. Şair bir beytinde her önüne gelene âşık olmayacağını dile getirir ve ancak bir Leylâ'ya Mecnûn olabileceğini belirtir (G. 319/4). Böyle söylemesine rağmen, aşağıdaki beytinden Nevres'in bu sözünde pek durmadığı ve gönül bülbülünün daldan dala konduğu anlaşılır (G. 203/2). Bir diğer

¹⁸ Aşk, âşık, sevgili ve rakip konusuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. 2007, s. 102-108.

beytinden, şairin gönlünü kaptırdığı güzellerden birinin hayli vahşi ve başına buyruk olduğu görülür (G. 282/5). Nevres'e göre de sevgilinin sözü, ahdi gibi geçersizdir; dolayısıyla onların vefâlı olmaları da imkânsızdır (G. 212/7). Baştan sona sevgiliye bedduâ ekseninde kurgulamış olduğu bir gazelinde ise Nevres, yine gelenekte pek görülmeyen bir yaklaşım sergiler ve sevgiliye lânetler yağdırır. G. 149/4)

*) Şiirin gelenekli temaları arasına vatan, millet, hürriyet, adalet, eşitlik, medeniyet, terakki, alafrangalık gibi kavramların ilavesi; şairin, azınlıkları ve kendisini poetik figürlere dönüştürmesi, çocukları farkediş, ya çocuk ağzından ya da çocuklar için şiir yazma, mahallî renkleri işleme, Osmanlının hayatına yeni katılan nesnelere şiire malzeme yapma (şemsiye, yelpaze, resmî nişan, tablo)". (s. 13)

(Nevres'in şiirlerinde gelenekli temaların yanında vatan, millet vb. kavramlar bulunmakla birlikte, çocuk ağzından ya da çocuklar için yazdığı şiirleri bulunmamaktadır. Osmanlının hayatına yeni katılan nesnelere ise daha önce de değinildiği gibi birkaç kelimeyle sınırlıdır. Nevres de, vatan temasına hayli yer vermiş ve Nâmık Kemâl'i hatırlatan bazı şiirlerinde vatanla bütün bir Osmanlı coğrafyasını kastetmiştir. Nevres'in başlı başına vatan temasını ele aldığı ve bu temayı redif ya da redifin bir parçası olarak kullandığı gazellerinin adedi 9'dur. Tamamı yek-âheng olan bu gazellerden 6 adedi, "vatan-perver, G. 73", "vatanın, G. 157", "vatan, G. 224", "hubb-ı vatan, G. 229", "vatan, G. 230", "vatana, G. 261", ilk bakışta Nâmık Kemâl'in vatan temalı şiirleriyle benzerlik göstermektedir. Diğer 3 gazel ise "vatan söyler ağlarım, G. 201", "vatan, G. 253", "vatan diyü, G. 256" geleneksel yaklaşıma uygun olarak ele alındıkları hemen fark edilebilen örnekler durumundadır.)¹⁹

Bu fasla dâir son söz olarak belirtelim ki, Özgül'ün görmezden geldiği ve bazı pasajlarına sırası geldikçe yer verdiğimiz ayrıntılı incelememiz sonucunda vardığımız ve hâlen korumakta olduğumuz kanaat, Nevres'in yeni nâmına bazı girişim ve denemelerde bulunmakla birlikte büyük oranda geleneğe bağlı bir klâsik şair olduğu yönündedir. Ayrıca Özgül'ün yukarıda değişimle ilgili sıraladığı hususların Nevres'in şiirlerine tatbiki de, bu kanaatimizi teyit eder mâhiyettir.

¹⁹ Nevres'te vatan, gurbet temalarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. 2007, s. 119-128.

5. M. Kayahan Özgül'ün Perî ile Civân'ın Nevres'e âit olmadığı; zaten böyle bir eserden pek çok araştırmacının söz etmediği iddiası (bk. 2016, s. 28)

*Meyl eylemez ashâb-ı hüner lâf u güzâfa
Mâhiyyetini var ise bildir kaleminle*

Özgül, benim de Nevres'in olabileceğini değerlendirip dîvân neşrime aldığım Perî ile Civân adlı mesnevîsi hakkında, (beni kastederek) “Yazar, bu mesnevînin Nevres'e dâir bilgi veren kaynakların büyük çoğunluğunda adından bile bahsedilmeyişini garipser ve şairin eserleri arasına ekler. Ben dâhil olmak üzere, şair hakkında kalem oynatan pek çok kişinin bu mesnevîden bahsetmiş sebebi açıktır.” (2016, s. 28)²⁰ dedikten sonra, Ziyâ Paşa'nın açıklamasına yer verir: “Ziyâ Bey'in, mesnevî yolunda kaleme alınmış bir mufassal hikâyeden bir cüz olup ibtidâ ve intihâsını hâvi olan müsevvedât esnâ-yı tab'da ele geçmemekle zâyi olmamak için elde bulunan parçanın tab'ıyla iktifâ olundu.” (2016, s. 28).

Biz her ihtimâle karşı, Ziyâ Paşa'nın açıklamasının bir de aslına yer verelim ve tespitlerimizi onun üzerinden dile getirelim. Paşa diyor ki, “İşbu manzûme-i âşikâne, mesnevî yolunda kaleme alınmış bir mufassal hikâyeden bir cüz' olup ibtidâ ve intihâsını hâvî olan müsveddât, esnâ-yı tab'da ele geçmemekle, zâyi olmamak için, elde bulunan parçanın tab'ıyla iktifâ olundu” (2007, s. 43).

Bir diğer ifadeyle, “İşte bu âşikâne manzûme, mesnevi formunda yazılmış ayrıntılı bir hikâyeden bir parça olup, başını ve sonunu içeren müsveddeler baskı sırasında ele geçmediğinden, kaybolup gitmemesi için, elde bulunan parçanın basımıyla yetinildi.” denilen bu açıklamadan doğrusu yine benim anladığım, zâten Nevres'e âit olduğu düşünülen bu parçanın, kaybolup gider endişesiyle, Ziyâ Paşa tarafından dîvâna dâhil

²⁰ Özgül'ün bu beyânından, *Perî ile Civân* adlı eseri, üstelik kendisi dâhil hiç kimsenin böyle bir eserden bahsetmemiş, bir diğer ifadeyle şaire âit olduğunu belirtmemiş olmasına rağmen, benim hem bu durumu garipsememin, hem de Nevres'in olduğunu sanarak eserleri arasına katmamın (ayrıca dîvânına eklememin) çok büyük bir hatâ olduğunu ifadeye çalıştığımı anlıyorum, yanılıyor muyum? Cevabınız hayır ise lütfen konuyla ilgili olarak dile getireceğim diğer açıklamaları da sabırla okuyunuz.

edilmiş olduğudur. Esâsen Nevres'e âit değilse paşa üstelik eksik olan bu parçaları neden dîvâna eklesin, ne mecbûriyeti olabilir? Buna rağmen Özgül garip bir şekilde, Ziyâ Paşa'nın anlamı çok açık olan bu beyânâtını, aksi yöndeki iddiâsına dayanak olarak gösterir ve bu kez de der ki: "...tab'ıyla iktifâ olundu, deyişine bakarak bile bu sebebi tahmin etmek mümkündür. Anlaşılan o ki nâşir de hikâyeyi dîvâna ekleyip eklememekte tereddüt göstermiş ve nihâyetinde, başı-sonu olmayan bu metni, "zâyi olmamak için" ilâve etmiştir." (2016, s. 28)

Eser hakkında sağlıklı ve bilimsel bir açıklama yapmakta hayli zorlandığı anlaşılan Özgül'ün, aynı paragraf içinde devirdiği çamların haddi hesabı yok. Bir kez daha soralım, bir kere Ziyâ Paşa neden bir başkasına âit olan eseri dîvâna ilâve etmek konusunda tereddüt etsin? Bir başkasına âit noksan bir eserin kaybolup gitmesinden neden endişe duysun? Üstelik basılan *Osman Nevres Dîvânı*, herhangi bir mecmûa değil ki. Sıkı durun asıl bomba şimdi geliyor. Özgül, ne dediğinin anlaşılmasını ve konunun âmiyâne tâbirle gürültüye gitmesini temin için bu kez de diyor ki:

"Şâyet hacmi dikkate alınacak olursa handiyse *Destâr-ı Hayâl* kadar yer tuttuğu ve bu ölçüde bir metnin yabana atılamayacağı doğru ise de tahkiyeli bir metinde başının ve sonunun olmayışı büyük eksikliktir. Bir şairin gazellerini sayarken bile nâ-tamâm gazellerini dâhil etmekten kaçınırken, böyle bir teşebbüsü *Nevres Efendi'nin eserleri arasında saymak haksızlık olurdu*" (2016, s. 28).²¹ (İyi de iddiânızın tam tersi yönde hareket edip anılan hikâyeyi Nevres'in eserleri arasında vermek sûretiyle siz de haksızlık yapmış olmuyor musunuz? Ayrıca şairin gazellerini sayan kim, noksan gazeller konusunda kaçınan kim, Ziyâ Paşa mı? Oysa dîvânın paşa tarafından gerçekleştirilen neşrinde noksan gazeller var.)

Gelelim konunun bir diğer yönüne. Diyelim ki Ziyâ Paşa'nın ilgili açıklamasını yazar doğru, ben dâhil herkes yanlış anladı. Tamam da mesele bununla çözülmüyor ki. Bir defa Özgül'ün iddiâ ettiğinin aksine, şair hakkında kalem oynatan, dolayısıyla bu mesnevîden bahseden başkaları da var. Üstelik bunlardan birisi, kendisinin de hayli yararlandığı; ancak nedense işine gelmediği durumlarda adını anmaktan bile kaçındığı

²¹ Alıntı yaptığımız bu paragrafta, Özgül'ün tam olarak ne demek istediğini anlayan bir erbâb-ı kalem varsa lütfen bize de izah etsin.

isimlerden biri olan Ödemişli Hoca-zâde M. Muammer'dir. Tam bir Nevres hayranı olduğu anlaşılan Muammer, şairin hayatı ve eserlerine dâir hazırladığı kapsamlı makalesinde, şairle ilgili kısmen değineceğimiz şu görüşlere yer verir: "...O garâmiyâtçı olmakla beraber vatan-perver bir şairdi. 'N'oldu bilmem ki kederlendi zülâli vatanın', 'Hubb-ı vatandır âyinesi çeşm-i milletin' beyitleri çok güzel yazılmıştır. Nevres'in fahriyelerinde de samimiyet görünür. Onun, okurken diğer müsecca yazılar gibi insanı sıkmayan murassa nesirleri de vardır. Bu ulvî düşüncedeki şairin, manzum hikâyeleri ise serâpâ şiidir. *Destâr-ı Hayâl* adlı hikâyesi, hem ahlâkî, hem hayâlî olmakla beraber, Nevres'e mahsus tatlı bir üslupla ifade edilmiştir. *Nevres garâmî, manzum ve mufassal bir hikâye yazmış ise de ancak bunun bir kısmı dîvânında tab' olunabilmiştir*. Bu eserin matbu parçaları, Nevres'in hikâye yazmaktaki ve tasvirlerindeki muvaffakiyetini ispat için kâfidir." (Ödemişli Hoca-zâde M. Muammer, *Osman Nevres Efendi ve Âsârı, Mahfel*, c. 5, cüz 54, s. 111; cüz 55, s. 148-149, 171; Kaya, 2007, s. 41). Mesnevîyle ilgili yaptığımız kapsamlı değerlendirme kısmında, bilhassa şairin tasvirlerine ilişkin değindiğimiz hususlar, Muammer'in tespitini teyit eder mâhiyettedir (2007, s. 135-145). Eserden bahseden bir diğer isim de Atâ Terzibaşı'dır. Mesnevînin ismi, kadın ve erkek kahramanlarının adlarından hareketle "Perî ile Civân" şeklinde ve ilk kez Atâ Terzibaşı tarafından konulmuş (bk. Nevres, *Osman, Türk Ansiklopedisi*, c. 25, Ankara 1977, s. 216), bu adlandırma tarafımızdan da benimsenmiştir.

Bir süreliğine tüm bunları bir yana bırakalım ve Özgül'e soralım. Mâdem siz bu mesnevînin Nevres'e âit olmadığını ve eserleri arasında yer verilmemesi, doğal olarak dîvânına da alınmaması gerektiğini iddiâ ediyorsunuz. Peki, dile getirdiğiniz iddiânıza rağmen bu mesnevîyi neden şairin eserleri arasında verdiniz, yeni baskınıza neden aldınız? Madem bu kadar emindiniz, üstelik biz yanılmışız siz de bunu fark etmişsiniz (!). Fâhiş bir hatâ olarak sunmaya çalıştığınız bu yanlışı (!) neden düzeltmediniz? Hazır elde fırsat var iken hatâdan neden dönmediniz? Adama sormazlar mı yâhu, "Bu ne perhiz bu ne lahana turşusu!" diye.

Eseri ilk defa tümüyle transkribe eden ve bu hâliyle gün ışığına çıkmasına vesile olan bendeniz olduğuna göre, diğer şiirler gibi bu eserin

metnini de benden kopya ettiğini düşündüğüm Özgül, yapıp ettiklerini gizlemek adına, aynı zamanda yine bir farklılık izlenimi oluşturmak için ayrı bir hüner daha sergilemiştir. Bir diğer ifadeyle görünürde farklı ve yeni (!) bir şey yaptığını gösterme gayretkeşliğiyle ve metnin mevcut kısmında sadece bir yerde özel isim olarak geçtiği düşünülebilecek “perîzâd” kelimesinden (b. 507, 2016, s. 496) hareketle, esere yeni bir isim vermekten de geri durmamıştır. Yani yazar, bir yandan bu eserin Nevres’e âit olmadığını basbas bağırarak anlatmaya çabalarken, öte yandan bir defa daha çelişkiye düşmüş, mesnevîye Nevres’in eserleri arasında 8. sırada yer verdiği, ayrıca metnini yeni baskısına aldığı yetmiyormuş gibi (neden aldığına dâir herhangi bir gerekçe ileri sürmemiş, açıklama da yapmamıştır), bir de esere, hiç kimsenin aklına nedense gelmeyen yeni bir isim vermiştir: Perîzâd ile Civan (2016, s. 454).

Oysa basılan kısmın daha başında “Bu mebbas, Cîvân’ın Nâmver vâsıtasıyla ma’sûkası olan Perî’ye nâme göndermesi beyânındadır” (2007, s. 453; 216, s. 454) denilmiş ve Perî ismi, tüm bölüm başlıklarında tekrarlanmıştır. Ayrıca Perî ismi eserde onlarca kez ve çoğunluk Cîvân ile birlikte geçmiş olmasına rağmen, perî-zâd kelimesi, toplamda 8 kez ve 507. beyit dışında, tamamen “periden doğmuş, peri gibi güzel (kadın)” şeklindeki kelime anlamıyla kullanılmıştır (b. 142, 192, 238, 271, 345, 421, 507, 524). Üstelik güzeller hakkında kullanmayı çok sevdiği anlaşılan “perî-zâd” tamlamasına Nevres, yine kelime anlamında olmak üzere, bazı gazelleri (G. 61/3, 138/3, G. 159/1) ile *Destâr-ı Hayâl* adlı mesnevîsinde de (b. 104, 2007, s. 489) yer vermiştir.

Kısaca, anılan eserle ilgili olarak, hem başta Ziyâ Paşa olmak üzere kaynaklardan gelen bilgileri, hem de anılan parçanın dil ve üslup bakımından büyük oranda Nevres’in dil ve üslubunu yansıttığı kanaatimizden de hareketle, böyle bir tercih ve uygulamada bulunduk. Buna katılmadığımızı usûlüne ve âdâbına uygun bir şekilde belirtebilir; hattâ ben dâhil herkesin yanıldığını da ileri sürebilirsiniz; ancak bunu bilimsel yöntemlerle, tutarlı ve mantıklı bir şekilde, üstelik delillendirerek, en önemlisi de etik kurallar dâhilinde yapmanız gerekir. Zîrâ bu tür iddîa ve ithamlar, “istemezük” tavrıyla geçiştirilebilecek türden şeyler değildir.

6. M. Kayahan Özgül'ün, Nevres'te bazı anlatım bozuklukları bulunduğuna ilişkin tespitime karşı yönelttiği, "anılan mısraların hiçbirinde ifade bozukluğu yoktur, Nevres dîvânında ifade bozukluklarına tesâdüf etmek zordur" iddiâsı (bk. 2016, s. 42)

Özgül, bu bahse dâir de hem söylediklerine tek bir örnek bile vermemiş, hem de birbiriyle çelişen ifadelerini yazıya dökmekten usanmadığını bir kez daha göstermiştir. Benim örnekleriyle sıraladığım anlatım bozukluğu faslında yazar diyor ki; "Nevres'in, şiiirlerinde sağlam bir İstanbul Türkçesi'yle yazışı onun dil hassasiyetini gösteriyor (Lütfen bu cümledeki anlatım bozukluğuna ayrıca dikkat ediniz). Gerçi Bayram Ali Kaya'nın kitabında Nevres'in ifade tarzından bahsedilirken "Anlatım Bozukluğu" diye bir başlık açılarak örnekler sıralanmıştır; ama anılan mısralardan hiçbirinde ifade bozukluğu yoktur. Bu listenin tek gösterdiği, dönemin söyleyiş inceliklerini bilmeyen Kaya'nın yadırgadığı her söyleyişte bir anlatım bozukluğu bulduğudur. *Çok yazmasının bir olumsuz yanı olarak*, sıradanı aşamayan şiiirleri kolayca gösterilebilirse de Nevres'in dîvânında ifade bozukluklarına tesadüf etmek zordur." (2016, s. 42)

Özgül'den, neresini düzelteyim türünden bir inci daha. Bir kere ben Nevres'in dil hassasiyetinin olmadığını, tüm şiiirlerinde anlatım veya ifade bozukluğu bulunduğunu söylemiyorum ki, tam tersine Özgül'ün sadece şairin çok yazmasının olumsuz bir yanı olarak dile getirdiği mâze-retin başka çeşitlerini de dikkate alarak bir tespitite bulunuyorum. İlgili tüm kaynakların vurguladığı üzere Nevres, bir ara şuurunu kaybedecek derecede zihnî rahatsızlıklar geçirip sağlığını yitirmiştir. Örneğin İnal'ın kaydettiğine göre bu dönemlerde bile nazımda kudret göstermeye devam eden şairin, bununla birlikte bazı mısralarında özensiz davrandığı (Ksd. 2/21), yine İnal'ın belirttiğine göre farklı iki şairin elinden çıkmış izlenimi uyandıran şiiirler yazmış olduğu, anlatımına elinde olmadan gerekli dikkati gösteremediği de bilinmektedir. Tam da bu noktadan hareketle anlatım bozukluğu kısmında²², "Şairin edebî kişiliği bölümünde, şiiirleri

²² Anlatım bozukluğu bahsi, Nevres'in dil ve üslubuna dâir bilgi verdiğimiz kısmın bir alt maddesidir. Bu bölümde ayrıca, Özgül'ün nedense hiç bahsetmediği Sebki-Hindî etkisi, gündelik dilden gelen, meslekle ilgili kelimeler, geleneğe göre farklı, yeni ve şaire has orijinal kullanımlar, Kerkük Türkmen Türkçesi etkileri, söz tekrarları, hasbihal tarzı, dedim-dedi tarzı vb. gibi birçok fasıl bulunmaktadır (2007, s. 83-101).

hususunda zaman zaman gerekli özeni gösteremediği ve manzumeleri arasında anlatım bozukluklarına; hattâ garâbet örneklerine de rastlandığından bir nebze bahsedilmiş idi. Bu tür bazı örnekleri, üslup bahsinde ayrıca ve bir arada vermeyi uygun bulduk” demiş ve aralarında aşağıdaki;

Habîb ara eger ister isen rakîb aramak

Ki asrımızda rakîb aramak habîb aramak (G. 130/1) beytinin de bulunduğu birkaç örnek vermiştik (2007, s. 87).²³

7. M. Kayahan Özgül’ün Okuma hatâları, form bilgisi yetersizliği vs. çerçevesinde dile getirdiği itham, iddîalar ile kendi hatâları ve kopyalarına dâir (2016, s. XIII-XV)

Çok da mağrûr olma kim meyhâne-i ikbâlde

Biz hezârân mest-i mağrûrun humârın görmüşüz

Üslubunun seviyesi tam anlamıyla pespâyeleşmekle; hattâ alenî hakaret ifadelerine bürünmekle birlikte Özgül’ün, ilgili yazısında nispeten haklı olduğu tek yer okuma yanlışları, hatâları, form bilgisinin yetersizliği, dîvânın yeni harflere aktarılışı esnasında unutulmuş mısra vb. hususların ele alındığı bölümdür. Yazımızın başında da belirttiğimiz üzere Özgül, bu bölümde de yapıcı olmak yerine yine yıkıcı olmayı tercih etmiş, böylece dile getirdiği ve haklı olduğu kimi tespitlerini de değersizleştirmiştir. Öte yandan, dikkat çekilen hatâ ve yanlışların bir kısmı gözden kaçmasa (hattâ kitamızın 2010 baskısında da kurtulamadığımız) bazı aksilikler hiç yaşanmasa elbette daha iyi olurdu; ancak tecrübe edenler bilir ki, bilhassa doçentlik jürileri için dosya hazırlama süreci, hakikaten telaşlı ve zahmetli bir süreçtir. Bunları mâzeret olsun diye söyleyemiyorum; zîrâ daha önce de belirttiğim üzere, hatâ ve yanlışların tamamı şahsıma âittir. Benim üzüldüğüm nokta, Özgül’ün takındığı ve bir kişilik özelliği olduğunu düşündürten küçümseyici ve alaycı tavrıdır. Yoksa hatâlar giderilemez değil. Zaten kendisi gündeme getirmeseydi de

²³ Özgül’ün, şairin bu vb. beyitlerini devrin söyleyiş inceliklerinin eseri olarak göstermesi, söyleyiş inceliğinin tanımının gözden geçirilmesine yol açacak derecede ayrı bir garâbettir.

biz kitabımızın ilk baskısından başlamak üzere, kontrol amaçlı okumalarımızı sürekli devam ettirmiş ve yanlışların bir kısmını, yazarın nedense sadece yazısının başında bir defa kısa künyesini vermekle yetindiği ve bir daha hiç anmadığı 2010 baskımızda gidermiş idik (Mesela bk. *dârü'l-necâh*, 2007, s. 259-*dârü'n-necâh*, 2010, s. 321; *kâfile seg*, 2007, s. 312-*kâfilesin*, 2010, s. 388; *Dördürme*, 2007, s. 348-*Döndürme*, 2010, s. 432 vd). Zaman içinde kontrollerimizi sürdürdük ve tarafımıza peyderpey iletilen, tamamına yakını yapıcı mâhiyette olan tüm tespit ve uyarıları da not ederek metnin kontrol çalışmalarını devam ettirdik. Aşağıda örnekleriyle gösterileceği üzere, Özgül'ün hiç fark edemediği daha birçok hatâyı düzelttik ve bugün için nihâyet kitabın yeni ve daha sağlıklı bir baskısının hazırlanması sürecinde son aşamaya geldik. Tam bu noktada, Özgül'ün kitabının yeni baskısından haberdar olduk ve derhâl temin ettik. Biz onun gibi yıllarca beklemedik ve kitap elimize geçtikten kısa bir süre sonra, biraz da atılan çamurun kalması muhtemel izinin belirginleşmesine daha fazla fırsat vermemek için, yazımızı hazırlamaya koyulduk.

Osman Nevres Dîvânı, Özgül'ün nâdiren insafa gelip de belirttiği üzere, hakikaten zor bir metindir; dolayısıyla hatâların olması kaçınılmazdır. Bu konuda bizi eleştiren Özgül'ün de kaçınmadığı birçok hatâsı ve yanlışsı bulunmaktadır. Doğrusu bunda ilk bakışta bir anormallik de bulunmamaktadır. Anormal olan Özgül'ün mevzu ettiğimiz yazısının sonunda, “Okumakta olduğunuz çalışma ise, hem bir önceki kitabımın hem de Kaya'nın kitabının hatâlarını taşımasın, eksiği az olsun diye uğraşılarak hazırlandı. Buna rağmen, gözden kaçanlar ve yazarının yetersizliğinden kaynaklanan hatâlar çıkarsa onları da ahfâd tamamlar elbet.” (2016, s. XV) şeklinde dile getirdiği temennisini bizden esirgemiş ve empati kurmamış olmasındaki tutarsızlığıdır.

Bilenler bilir. Değil meslektaşlarımızın, öğrencilerimizin hatâlarını bile kendilerine lisân-ı münâsiple bildirmeye çalışırız. Ayrıca kullandığımız kaynakları tenkit ederken de ilmî ve ahlâkî kriterlerden ayrılmamağa özen gösterir; hattâ gördüğümüz hatâ ve yanlışları da mümkün mertebe görmezden geliriz. Buna en iyi örnek olarak, Özgül'ün vaktiyle imzalayıp “Başarı dileklerimle” notuyla şahsıma gönderdiği kitabının 1999 baskısında gördüğümüz ve yukarıdaki ifadesinin aksine, düzeltmek için pek de uğraşmadığı görülen yanlışlarını verebilirim. Bunların tek bir

tanesine bile kitabımın hem 2007, hem de 2010 baskısında yer vermedim. Buna karşın Özgül ne yaptı? Doçentlik jürisine sunulmak üzere sınırlı sayıda basılan, herhangi bir şekilde bir yerden satın alması mümkün olmayan ve kendisine imzalayarak gönderdiğim kitabımı, üstelik aradan yaklaşık on yıllık bir süre geçtikten sonra, saldırgan bir üslup ile sözüm ona eleştirmeye kalktı. Kaldı ki Özgül'ün niyeti bozuk olmasaydı, bu zaman zarfında defalarca bana ulaşabilir, ilgili hususları hatırlatabilir; hattâ çok isterse, bizim yaptığımız gibi öncelikle bir dergi vs.de yayınlatabilirdi. Böylece daha önceden haberimiz olur, hem gereğini yapmaya gayret eder, hem de yazımızın başında da değindiğimiz üzere, kendisine teşekkür ederdik. Ama Özgül öyle yapmamış, âdeta sinsice beklemiş ve karalamak için fırsat kollamıştır. Bu arada boş durmadığı, yeni baskısına yer açmak için hayli uğraştığı anlaşılmaktadır. Bakmayın siz onun "satır satır karşılaştırmaya kalkışmadan, sadece tesadüf edilenlerin kaydından ibaret olmasına rağmen..." vs. deyişine. Gerek ortaya attığı asılsız iddiâlar, gerek hatâ diye tespit ettikleri öyle bir çırpıda ve tesâdüfen bulunacak türden şeyler değildir. Bunun böyle olmadığı, hem yazımın küçük bir risâleye yaklaşan hacminden, hem de bilhassa dikkat çekilen hatâların özenle gruplandırılmasından anlaşılmaktadır.

Kanaatimce Özgül kendi metnini, ki dîvânı ilk kez benim neşrettiğim dikkate alınır, tamâmen 2007 neşrimden hareketle oluşturmuş, neredeyse tüm doğruları ve yanlışları aynen almış, fark edebildiği bazı hatâ ve yanlışları ise düzeltmiş; ama işlenen her profesyonel cinayette olduğu gibi, arkasında önemli izler bırakmıştır. Bir diğer ifadeyle, bir nüshanın diğerinden geldiğini gösteren en önemli ipucuna dikkat etmemiş, bizim kendi kontrol sürecimizde bulup düzelttiğimiz pek çok yanlış da kopyalayıp yeni baskısına almıştır. Bunların sayısı birkaç tane ile sınırlı olsa idi, Özgül'ün dediği gibi tesâdüf denilebilirdi; ama tesâdüfün bu kadarı fazla değil mi? Yazısında şahsımı îmalı bir şekilde de olsa intihâle suçlayan Özgül, koca bir dîvân metninin neredeyse aynen kopya ederek, üstelik kitabıma tek bir atıfta bulunmayarak intihâlin âlâsını gerçekleştirmiş olmuyor mu? Bu durumda en azından şüphe duymakta haksız mıyım?

a) Özgül'ün kitabımdan hareketle işaret ettiği okuma hatâsı vs. yanlışlara dâir

Bu fasla geçmeden ehlinin çok iyi bildiği bir hususu hatırlatmakta yarar görmekteyim. Bilindiği üzere zor olan, hele Nevres Dîvânı gibi sadece matbu nüshası bulunan, üstelik dizgi hatâlarıyla dolu olan bir eserin ilk kez okunmasıdır. Okunmuş bir metinde hatâ bulmak ise son derece kolaydır. Bu meyanda Özgül'ün, yukarıdan bakan bir tavırla, hatâlara dikkat çekiyorum derken aslında kolay olan üzerinden ahkâm kestiğini de göz önünde bulundurmak gerekir.

Bu bahisle ilgili ana fikir yukarıda ayrıntılı bir şekilde dile getirilmiş olduğundan, burada Özgül'ün yanlış veya hatâlı olarak gösterdiği tüm örneklerin aslında böyle olmadığına, sadece birkaç örnekle dikkat çekmeğe çalışacağız. Yine Özgül'ün, ya okumama ya da okuduğunu anlamadaki genel problemi nedeniyle dikkat edemediği, “Önsöz”e dönecek olur isek, metnin imlâsı bakımından büyük oranda günümüze yakın okunuşların tercih edildiğinin belirtildiğini görürüz (2007, s. 10). Dolayısıyla anlamın aynı olduğu bir okunma yâhut telaffuz farkını hatâ olarak göstermek, koskoca metinde sadece bir kez geçen “sayt” vb. bir okunuşu yanlışlara örnek olarak vermek; ancak Özgül'ün yazısının tamamına hâkim olan art niyeti ile açıklanabilir.

Özgül'ün belirttiği ve büyük oranda haklı olduğu “kafilesin'in-kafile seg” vb. bir kısmı, kitabımızın 2010 baskısında düzeltilmiş olan hatâ ve yanlışlar, zâten anılan kontrol sürecinde çok önceden ve tamâmen düzeltilmiş olduğundan her biri üzerinde ayrı ayrı durmaya gerek görmüyoruz. Ayrıca, örneğin şems ve kamer harflerinin veya izafetlerin bilinmediği vs. şeklindeki iddiâlar ise gerçeği yansıtmamaktadır. Bunların gözden kaçan hususlar olduğuna en iyi delil, metnin büyük bir çoğunluğunda doğrularının yazılmış olmasıdır. Özgül'ün, örneğin “küdüret” kelimesini “kedüret” şeklinde yanlış okuduğumuz iddiâsı da doğru değildir; zîrâ bu kelimenin iki farklı okunuşu bulunmaktadır ve biz günümüz imlâsını esas aldığımızdan daha yaygın olduğunu düşündüğümüz “kedüret” şeklini tercih ettik, tıpkı kendisinin “zihî” şekli yaygın olan kelimenin “zehî” şeklini tercih ettiği gibi (2016, s. 418). Özgül'ün yine örneğin, “zırh” kelimesini bütün dîvân boyunca yanlış okuduğum yolundaki iddiâsı (2016, s. XIV) ise tam bir kuyruklu

yalandır.²⁴ Onun yerine biz zırh kelimesinin hem kendisinde, hem de bizim neşrimizde nasıl okunduğunu sayfa numaralarıyla birlikte verelim. Farsça asıllı olan ve sözlüklerde zirh-zırh/zirih-zırh şeklinde geçen bu kelimenin okunuşunda görülen zirh veya zirih şeklinin aynı zamanda vezne bağlı bir husus olduğunu hatırlatalım. Uygulamalarına bakılırsa, bu tür kelimelerin zaten her geçtiği yerde tek bir şekilde okunamayacağını Özgül'ün de biliyor olması gerekir. İlgili kelime benim neşrimde 5 yerde geçmekte olup künyeleri şu şekildedir: zirih-i hasmı, Ksd. 15/32, s. 239; zirihli sefîneler, Kt. 1/1, s. 246; zirihli halkalı, G. 60/1, s. 302; zirih-pûş, G. 93/2, s. 317; zirihliler, G. 30/9, s. 531. Peki bu kelimeyi yeni baskısında Özgül nasıl okumuş bir de ona bakalım: zirih-i hasmı, 20/32, s. 141; zirihli sefîneler, Kt. 1/1, s. 429; zirihli halkalı, G. 63/1, s. 211; zirih-pûş, G. 95/1, s. 231; zirihliler (Kt. 12/8, s. 437). Şaka gibi değil mi?..

Özgül'ün "hiç" kelimesini dâimâ "hîç" şeklinde gösterdiğim ve vezni dikkate almadığım konusundaki iddiâsı da gerçeği yansıtmamaktadır. Metinde toplam 111 yerde geçen bu kelime başta ve ortada bulunduğu tüm örneklerde ya bir kapalı ya da birbuçuk hece değerindedir (G. 1/9-10, G. 14/7, G. 23/7, G. 67/3, G. 112/7, G. 167/6, G. 263/4 vd.); dolayısıyla vezin gereği kısa okunması ve de ulama yapılması gereken bir yer bulunmamaktadır. Dize sonlarında zaten bir kapalı hece durumunda olduğundan tüm metinde "hîç" şeklinde geçen kelimenin sadece sonlarda "hiç" yazılmasına gerek görülmeysi de bir tercihtir. Yine Özgül'ün, "Hak" kelimesinin Allah mukabilinde kullanılsın kullanılmamasın, her

²⁴ Yalan söylemeyi, önemli bir çamur atma taktiği olarak hayli benimsediği görülen Özgül, yine zırh kelimesiyle ilgili olarak şunları söyleyebilmiştir: "Kelimenin doğru imlâsının 'zirih' olduğu bilinmeyince ya vezin tutturulamamış ya da 'zirihli' kelimesi bile okunamayıp eski harflerle kaydedilmiştir (234/34, 526/6), aynı sahîfede iki kere." Anılan kelimenin neşrimizde okunamaması diye birşeyin söz konusu bile olmadığı; dolayısıyla Özgül'ün artık yalanı da aşarak iftirâda bulunduğu, yukarıda bu dipnotun numarasını takip eden satırlarda, künyeleriyle birlikte verdiğimiz örneklerden anlaşılmaktadır. Ayrıca yine Özgül'ün numarasını verdiği sayfalardan ne 234/34'te (ki burada geçen zirh-pûş doğru okunmuş, doğal olarak hem Arapçası yazılmamış, hem de vezne uyduramama problemi yaşanmamıştır), ne de 526/6'da (ki burada 6 beyitlik olan ve Gazel-i Garîbe başlığını taşıyan tek bir şiir vardır. Üstelik burada zırh/zırh veya zirh/zirih diye tek bir kelime bile geçmemektedir. Doğal olarak iddiâ edilenler de bulunmamaktadır.) Özgül'ün iddiâ ettiği hususlar yer almamaktadır. Bu durumda Özgül'ün, hem de aynı sayfa içinde iki kere yalan söylediği açıkça ortaya çıkmış olmuyor mu?

yerde büyük harfle başlatıldığı yolundaki iddiâsı da bütünüyle doğru değildir; zîrâ anlama dikkat edilmiş, sadece birkaç yerde bul-değiştir hatâsı sonucu problemlî şekillerin kaldığı görülmüştür. Örneğin, “Ede Hak mes’ûd mâh u sâlin oldukça bedîd (Ksd. 1/68), Be-hakk-ı âl-i abâ mefhar-i ‘abâ-yı vücûd (Ksd. 1/76), Doğrusu ben edemem vasfıñı Hak (doğrusu hak olacak) üzre edâ (Ksd. 14/69).

Özgül’ün son dönem klâsik şiirinde meydana gelen form değişikliklerine dâir bilginimizin yetersizliğine ilişkin dile getirdiği hususu da tam olarak gerçeği yansıtmamaktadır; zîrâ biz bir eski edebiyatçı olarak dîvân şiirinin sadece son dönemini değil hemen her yüzyılını araştırmak ve hattâ çalışmak durumundayız. Bir diğer ifadeyle, bilebildiğimiz kadarıyla tüm çalışmalarını neredeyse sadece 19. Yüzyıl Türk edebiyatına hasreden bir araştırmacı ile tespitlerimiz bakımından aramızda bazı farklılıkların bulunması doğaldır. Diğer yandan, dönemde gerek biçim, gerekse içerik bakımından en fazla değişikliğin gazel nazım şeklinde meydana gelmiş olması, bazen bir metnin nazım şeklinin sağlıklı bir şekilde tespitini hayli zorlaştırmaktadır. Bunu, konu üzerinde müstakil çalışmaları olan yeni edebiyat uzmanlarının ifadelerinden de anlamaktayız (Örneğin Andı bir çalışmasında, “Gerek üç veya dört beyitli gazellerin, gerekse on beş beyitten fazla mutavvel gazellerin mahlassız olanlarında nazmla karışma ihtimâli mevcut görülebilir. Bu şekilde mahlassız olanların hangisinin gazel, hangisinin gazelle aynı kafiye örgüsünü taşıyan nazm olduğunu kararlaştırmakta, şiirin başlığı, başlık olmadığı durumlarda muhtevâsı, mecmûanın takdim ifadesi veya bir gazele nazîre olması gibi durumları bir ölçü olarak ele alınmalıdır.” (bk. M. Fatih Andı, “Tanzimat Sonrası Türk Şiirinde Nazım Şekli Olarak Gazel”, *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXVI. İstanbul 1993, s. 3-4) diyerek var olan zorluğa dikkat çekmektedir.

Nevres’in, sadece tek bir gazeli için “Nâ-tamâm” başlığını kullanmış olması; hattâ birbiriyle karışma ihtimâli olan nazm, kıt’a vb. nazım şekillerinin dîvânın neşrinde “eş’âr-ı mütefferika” başlığı altında bir arada verilmeleri durumu daha da zorlaştırmaktadır. Örneğin 82 nolu gazelin hem matlaı, hem de mahlas beyiti yoktur; yani klâsikteki gazel tanımına tamâmen aykırıdır. Dolayısıyla bu tür örneklerin, matla veya mahlassız her gazelin, biraz alışkanlık, biraz da içerik vs. özellikleri

nedeniyle, nazm veya kıt'a-i kebîre sayılmış olmaları, hele noksan gazelin tanımı üzerindeki tartışmaların varlığı dikkate alınacak olursa, Özgül'ün ellerini ovuşturacağı kadar da vahim bir hatâ değildir. Üstelik Nevres'in ilgili farklı şekilleri, örneğin noksan gazel olduğu düşünülen şiirlerini, bilinçli bir şekilde mi, yoksa unutma, hastalık vs. bir sebeple mi eksik bıraktığı da tam olarak belli değildir. Özgül'ün tarih düşürmeli gazellerin tamamını nazım olarak değerlendirdiğimiz iddiâsı da asılsızdır; zîra şairin gazel formuyla târîh düşürme uygulamasına yer verdiğini hem ilgili bölümde belirttik, hem de tarih-gazel başlığı vererek, bu tür şiirlerine elden geldiğince dikkat çektik ([G. 3], s. 254, [G.12], s. 258).

Özgül, bu konuda sadece birkaç örnek bakımından haklıdır (Mesela bk. [5], s. 257). Diğer birçok örnekte, tıpkı kıt'a-i kebîre ve nazımla karışma ihtimali olan örneklerde olduğu gibi, Fatih Andı vb. alana hâkim meslektaşlarımızın görüş ve önerileri çerçevesinde hareket etmeye gayret ettik. Örneğin, s. 247'de yer alan ve bizim köşeli parantez içinde Nazm olarak kaydettiğimiz dokuz beyitlik mahlassız bir şiir için dipnotunda şu açıklamaya yer verdik: "Mahlassız, noksan ve methiye içerikli bir gazel olma ihtimâli de bulunan bu şiiri, biçim özelliklerinden hareketle nazm olarak değerlendirdik." (2007, s. 247). Özgül ise, bu şiiri kasideler arasında vermiş ve herhangi bir açıklamada bulunmamıştır (2016, s. 145). Özgül, yine bizim köşeli parantez ile gazel olarak değerlendirdiğimiz bir şiiri ([11], s. 252) kasideler bölümünde vermiş (2016, s. 146), sadece başlık bulunmayan ve altı beyit eksik olan, bizim de medhiye-gazel başlığıyla verdiğimiz ([12], s. 253) benzer bir şiiri ise gazeller bölümünde göstermiştir (2016, s. 268-269).

Özgül, yazısının bir yerinde, "Dîvânın yeni harflere aktarılışı sırasında atlanan yerler olmuştur." demektedir ki haklıdır; zîrâ yüzlerce şiir ve binlerce beyti ilk defa, bakılıp sağlaması yapılacak iyi veya kötü herhangi bir örnek olmadan okumaya çalışmak, sanıldığı kadar kolay değildir. Bu çerçevede gözden kaçırılan beyitler elbette olmuş; ancak anılan kontrol sürecinde tamamı düzeltilmiştir. Hâl böyle iken Özgül, "Büyük lokma ye ama büyük laf etme" uyarısına pek kulak asmamış olmalı ki kendisi de Nevres'in bazı gazellerindeki beyitleri atlamış; üstelik bunu farklı çalışmalarında tekrarlamıştır. Örneğin bizim 2007 neşrimizde 73 numara ile kayıtlı olan gazelin dîvânda 3. sırada bulunan "Bunu şöhret

vefâ-yı ahde sevk etmiş anı gayret / Samuel olmaz o yolda hem-âverd-i vatan-perver” beyiti (2007, s. 308), Özgül’ün kitabının her iki baskısında da atlanmıştır (1999, s. 100; G. 76, 2016, s. 220). Yine örneğin aynı gazelin bizim neşrimizde 5. sırada bulunan “Olur hubb-ı vatançün bilse ger cân vermenin zevkin / Felâtûn-ı Sikender-seyr şâkird-i vatan-perver” beyiti (2007, s. 308), Özgül’ün 2006 yılında yayımlanan bir kitabında bulunan gazelde yoktur (bk. *Osmanlı’nın Hazânında Gazel Dökümü*, Ankara 2006, s. 377). Hadi bir örnek daha verelim. 2007 neşrimizde 224 numara ile kayıtlı gazelin dîvânda 4. sırada bulunan “Mâdâm kim tılısm-ı mahabbet kilîdidir / Mahrûzdur her-âyine gencîne-i vatan” beyiti de (2007, s. 372), Özgül’ün kitabının her iki baskısında bulunmamaktadır (1999, s. 138; 2016, s. 325).

b) Özgül’ün kitabının 1999 yılı baskısında var olan ve bir kısmı 2016 baskısına da aynen taşınan veya büyük bir çoğunluğu, kuvvetle muhtemel 2007 neşrimizden görülmek sûretiyle düzeltilen yanlışlarına dâir

Dînime ta’n eden bâri müselmân olsa

Özgül’ün, kitabının 1999 baskısı, daha önce de değinildiği üzere, bir seçmeler mâhiyetindedir. Kitabın şiir örneklerine yer verilen metin kısmına ilişkin olarak, yıllar öncesinden tespit edip bizzat kitap üzerinden işaretlediğim birçok hatâyı, yukarıda da değindiğim üzere, vaktiyle görmezden gelmiş, kitabımı hazırlarken de bunlara herhangi bir şekilde değinmemiş, dipnotlarla dikkat çekme gereği duymamıştım. Ancak bugün gelinen noktada, yazarın bir nevi gizli bir ajandası olduğunu ele veren, iyi niyetten yoksun ve yapıcı olmayan tavrından hareketle, en azından yanlışlarının bir kısmına dikkat çekme hakkımın doğduğu kanaatindeyim. Aşağıda ilgili kelimelerin, önce 1999’daki ile 2016’daki giriş bölümünde (hattâ bazıları 2016’da metin kısmında da) tekrarlanan yanlış şekillerini; hemen karşısında ise 2007’deki neşrimiz ile buradan kopyalandığını düşündüğümüz; dolayısıyla 2016’daki metin bölümüne aynen taşınan doğru şekillerini²⁵ vereceğiz:

²⁵ Sonradan düzeltildiği görülen doğru şekiller, Özgül’ün metne olan hâkimiyetinin değil, neşrimize olan hâkimiyetinin bir eseri olmalıdır. 2016 baskısının giriş ve de

<i>Yanlış</i>	<i>Doğru</i>
<u>resinde</u> imiş (1999, s. 3)	<u>resîde</u> imiş (2007, s. 21; 2016, s. 3)
<u>Hamr u eti</u> (1999, s. 10)	<u>Hamravâtı</u> (2007, s. 116; 2016, s. 8, 262) ²⁶
<u>N'ideyim</u> (1999, s. 27, 2016, s. 17)	<u>N'edem</u> (2007, s. 450; 2016, s. 169)
<u>kalem</u> (1999, s. 27; 2016, s. 17)	<u>kalemim</u> (2007, s. 450; 2016, s. 169)
<u>Seyr</u> (1999, s. 27; 2016, s. 18)	<u>Sîr</u> (2007, s. 451; 2016, s. 171)
<u>nasîm</u> (1999, s. 27; 2016, s. 18)	<u>nesîm</u> (2007, s. 451; 2016, s. 171)
<u>cihân-ı beyândır</u> (1999, s. 34; 2016, s. 23)	<u>cihân-beyândır</u> (2007, s. 484; 2016, s. 500)
<u>baştan</u> (1999, s. 43; 2016, s. 29)	<u>yeni baştan</u> (2007, s. 250; 2016, s. 393)
<u>Riyâkârân-ı asrda</u> (1999, s. 47; 2016, s. 33)	
<u>Riyâkâr-ı asra</u> (2016, s. 393)	<u>Riyâkârân-ı asrda</u> (2007, s. 426) ²⁷
<u>tehî-destârda</u> (1999, s. 48; 2016, s. 33)	<u>tehî-destânda</u> (2007, s. 427; 2016, s. 393)

metin bölümünde kalan bazı yanlış şekiller ise kısmen kitabının eski bölümünün kopyalamasından, kısmen de “unutma belâsı”ndan kaynaklanmış olabilir.

²⁶ Özgül, hamr ile et kelimelerini yan yana görünce ve Nevres’in, hayatının bir döneminde içkiyle arasının hoş olduğunu da hatırlayınca, herhâlde çilingir sofrası anlatılmak isteniyor sandı. Oysa biz, anılan kelimeyi 2007 neşrimizde “Hamravât” şeklinde okumuş ve incelememizin şehirler bölümünde dipnot düşmek sûretiyle, “Bugün Karacadağ olarak bilinen ve volkanik bir oluşum olan dağdan çıkan su” açıklamasında bulunmuştuk (2007, s. 116). Bilinmeyince hatalı okunması normal sayılabilecek örneklerden biri olan bu kelimeyi, neşrimizden görerek düzeltilmiş olması kuvvetle muhtemel olan Özgül, kelimeyi metin kısmında bu kez “Hamrevât” şeklinde okumuş, “mahcûbiyet belâsıyla” olsa gerek, açıklama notumuzu ise görmezden gelmiştir (2016, s. 262), tıpkı benzer durumdaki “tabernek” kelimesinde olduğu gibi.

²⁷ Metinlerin karşılaştırmasını bir başkası yaptı herhâlde ya da Özgül yine suçüstü yakalandı; zira bir yer yapılıırken bir başka yer yıkılıyor.

<u>eylemeyim mi</u> (1999, s. 48; 2016, s. 33)	<u>eylemeye mi</u> (2007, s. 385; 2016, s. 347)
<u>geldikçe</u> (1999, s. 52; 2016, s. 225)	<u>geldikde</u> (2007, s. 312)
<u>Mîr-i Nâmık</u> (1999, s. 81; 2016, s. 56)	<u>Mîr Nâmık</u> (2007, s. 59)
<u>mevc-i</u> (1999, s. 88)	<u>vech-i</u> (2007, s. 194, 2016, s. 79)
<u>düz</u> (1999, s. 96)	<u>yüz</u> (2007, s. 196, 2016, s. 82)
<u>Gör yine</u> (1999, s. 96)	<u>Görüne</u> (2007, s. 197, 2016, s. 82)
<u>Gâye-i mir'ât</u> (1999, s. 98; 2016, s. 83)	<u>Gayrı mir'ât-ı</u> (2007, s. 197)
<u>zırlı</u> (1999, s. 100)	<u>zirihli</u> (2007, s. 246; 2016, s. 429)
<u>fûlk</u> (1999, s. 100)	<u>felek</u> (2007, s. 246; 2016, s. 429)
<u>hûnîn-i ciger</u> (1999, s. 112, 2016, s. 204)	<u>hûnîn-ciger</u> (2007, s. 297)
<u>galât</u> (1999, s. 124, 2016, s. 259)	<u>galat</u> (2007, s. 331)
<u>hûn-ı dilim</u> (1999, s. 126)	<u>hûn dilim</u> (2007, s. 331; 2016, s. 260)
saht idi <u>seng-i sıfat-ı kalbi</u> (1999, s. 128), ²⁸	
saht idi <u>seng-sıfat kalbi</u> (2016, s. 265)	saht idi <u>seng sıfat kalbi</u> (2007, s. 334)
<u>sırr-ı</u> (1999, s. 130)	<u>sır-ı</u> (2007, s. 344; 2016, s. 278)
<u>ricâl-i</u> (1999, s. 130)	<u>ricâli</u> (2007, s. 344; 2016, s. 278)
<u>târîk-i dildir</u> (1999, s. 136, 2016, s. 299)	<u>târîk-dildir</u> (2007, s. 355)
<u>ayna</u> (1999, s. 138; 2016, s. 325)	<u>âyine</u> (2007, s. 372)

²⁸ Özgül, daha önce “Saht idi seng-i sıfat-ı kalbi o şûhun ammâ” şeklinde okuduğu musrayı, “o şûhun kalbinin niteliğinin taşı sertti.” şeklinde nesre çevirmiştir (1999, s. 128-129). Özgül, ortaya çıkan garip anlamı, yine dönemin söyleyiş inceliği mi sandı bilemeyiz; ama verdiği anlamdan hareketle yanlışın, öyle basit bir dizgi hatâsından kaynaklanmadığını söyleyebiliriz. Yazarın bu tür nesre çeviri şâheserlerinin (!) tamamını görmek için kitabının 1999 baskısının, eserlerinden seçmeler kısmına bakılmasını önerebilirim. Özgül’ün, şiir metinlerini doğru okuma ve anlama konusunda çok ciddi bir problemi olduğu, dikkat çektiğimiz birkaç örnekten de anlaşılabilir. Bir diğer ifadeyle Nevres’i *gazel dökenler serisine* dâhil eden Özgül’ün, aslında kendisinin hayli döktürdüğü ve gazelleri perişân eylediği âşikârdır.

<u>gaşy-i tevâzû'dur</u> (1999, s. 148)	<u>gışsı tevâzû'dur</u> (2007, s. 377; 2016, s. 333)
<u>bir şem' bin</u> (1999, s. 148)	<u>bin şem' bir</u> (2007, s. 377, 2016, s. 333)
<u>gam</u> (1999, s. 158; 2016, s. 362)	<u>gamım</u> (2007, s. 395)
<u>Eftân</u> idi gâh gâh <u>hazân</u> (1999, s. 178)	<u>Üftân</u> idi gâh gâh <u>hîzân</u> (2007, s. 503, 2016, s. 528)
<u>birdir</u> (1999, s. 180)	<u>bir dür-i</u> (2007, s. 504, 2016, s. 530)
<u>beççân</u> (1999, s. 182)	<u>pîcân</u> (2007, s. 504, 2016, s. 530)

Özgül'ün okuma, vezin vs. hatâları, yanlışları bitecek gibi değil. Bunların şimdilik sadece bir kısmına değindiğimizi, geri kalanını ise tıpkı kendisinin yaptığı gibi, kitabımızın yeni baskısının uygun bir yerinde vereceğimizi bir kez daha hatırlatalım. Bu fasla dâir son olarak Özgül'ün, kitabının 1999 baskısında yer verdiği ve aynı zamanda yazımızın başlığına taşıdığımız bir nesre çevirisinden hareketle, beyitleri nasıl anladığına dâir bir örnek daha verelim ve yorumu sizlere bırakalım:

Beyit:

Yeğrektir efser-i nev-i fağfûrdan bana
Hem-cinsim ile köhne sifâlîne-i vatan

Çeviri:

“Vatandaşım ile (kullandığım) vatanın eski çanağı, bana *Çin porseleninin yeni tâcından* yeğdir.” (1999, s. 139).

Beyitin Doğru Çevirisi:

Vatanın, milletim ile (birlikte kullandığım) eski çanak çömleği, benim için **Çin hükümdarının yeni tâcından** daha üstündür.

Fağfûrun aynı zamanda, eskiden Çin hükümdarlarına verilen unvan olduğunu bile bilmeyen Özgül'ün ilgili tamlamaların mecâzî anlamlarını dikkate almamasında; dolayısıyla anılan kelimelerin aynı zamanda gelecekte örneği çokça görülen birer mazmuna işaret ettiğini fark etmemesinde, herhâlde dönemin söyleyiş inceliği (!) etkili olmuş olmalıdır.

Yeri gelmişken, Özgül'ün bir zamanlar yanlış okuyup, bilâhare düzelttiği yerler konusunun, sadece kitabının 1999 baskısıyla sınırlı olmadığını da belirtmek isterim. Aşağıda, yazarın, *Dîvân Yolu'ndan Pera'ya Selâmetle* (Ankara 2006) ve *Osmanlı'nın Hazânında Gazel Dökümü* (Ankara 2006) adlı kitaplarından hareketle vereceğimiz sınırlı sayıdaki örnek, tıpkı yukarıda dikkat çektiklerimiz gibi, Özgül'ün, hem ilgili hatâlarını ancak 2007 neşrimizden sonra düzeltme imkânı elde edebildiğini, hem de kopyala-yapıştır işlemini pek sevdiğini göstermesi bakımından mânidârdır.

<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>
<u>hem-reng-i</u> gazel ve <u>şi'r</u> (2006, s. 215)	<u>hem-reng</u> gazel <u>ü</u> <u>şi'r</u> (2007, s. 310)
<u>bir</u> gavvâs (2006, s. 266)	<u>yer</u> gavvâs (2007, s. 399)
<u>Bâd-rahş</u> (Osmanlı'nın Hazânında...2006, s. 378)	<u>Bâd-ı rahş</u> (2007, s. 387)
<u>seher-hîz</u> vefâ (Osmanlı'nın Hazânında...2006, s. 378)	<u>seher-hîz-i</u> vefâ (2007, s. 387)

c) Özgül'ün, kitabının 2016 baskısında yer alan ve çok büyük bir kısmını neşrimizden olduğu gibi kopya ettiğini düşündüğümüz; dolayısıyla ciddî bir intihâl şüphesi uyandıran yanlışları ile bunların yeni baskımızda yer alacak doğru şekillerine dâir

Aşağıda öncelikle, Özgül'ün bizden aynen kopya ettiği yanlışlarına yer verecek, ayrıca bunlardan 2010 neşrimizde düzeltilenler ile yeni baskımızda yer vereceğimiz doğru şekillerine âit örnekleri sunacağız. Yüksek lisans öğrencilerinin de bildiği temel bir metin tenkidi kuralına göre, bir nüshanın bir diğer nüshadan geldiğini gösteren en açık delil, diğer nüshanın yanlışlarının da aynen kopyalanmış olmasıdır. Bu çerçevede burada, sadece doğrularımızın değil, hatâ ve yanlışlarımızın da noktası virgülüne dokunulmadan nasıl kopya edildiğine dâir sınırlı sayıda örnek vermekle yetineceğiz. Doğrusu yine kopyalanırlar endişesiyle, örneklerin tümünü vermekten şimdilik bilerek kaçınacak, ilgili diğer örnekleri, daha

önce de değindiğimiz üzere, kitabımızın yeni baskısında sunacağız. Bu çerçevede, aşağıda ilgili kelime ve tamlamaların önce bende olan ve benden hareketle Özgül'e taşınmış yanlış şekillerine, karşısında ise bunların, bir kısmı kitabımızın 2010 baskısında düzeltilmiş, bir kısmı ise yeni baskısında yer alacak olan doğru şekillerine yer vereceğiz.

<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>
<u>Seylî-i</u> (2007, s. 27; 2016, s. 19)	<u>Sîlî-i</u>
<u>yâkûti</u> (2007, s. 238; 2016, s. 140)	<u>yâkûtu</u>
<u>vakt tekâpû</u> (2007, s. 247; 2016, s. 429)	<u>vakt-i tekâpû</u>
<u>Nisâr-ı</u> (2007, s. 298; 2016, s. 206)	<u>Nisâr</u> (2010, s. 371)
<u>dirhem</u> (2007, s. 308; 2016, s. 219)	<u>derhem</u>
<u>pür-hâş</u> (2007, s. 308; 2006, . 220)	<u>perhas</u>
<u>Sikender seyr-i/Sikender-seyr-i</u> (2007, s. 308; 2016, s. 220)	<u>Sikender-seyr</u>
<u>sû gözede</u> (2007, s. 318; 2016, s. 232)	<u>su gözede</u> (2010, s. 394)
<u>boyanıp</u> (2007, s. 337; 2016, s. 268)	<u>boyayıp</u> (2010, s. 418)
<u>zîr-i</u> destâna (2007, s. 355; 2016, s. 299)	<u>zîr</u> -destâna
<u>başka ey</u> (2007, s. 392; 2016, s. 356)	<u>başka sey</u> (2010, s. 487)
<u>serv-i ben/serr ü bun</u> (2007, s. 456; 2016, s. 458)	<u>serv-bün</u> (2010, s. 566)
<u>günleri ân ki</u> (2007, s. 392; 2016, s. 469)	<u>günleri an ki</u> (2010, s. 575)
<u>sipihri</u> mihre (2007, s. 466; 2016, s. 472)	<u>sipihri</u> mihre

Konunun önemine dikkat çekmek bakımından farklı yerlerden aldığımız az sayıdaki bu örneklerin yanında yine Özgül'ün, şairin sadece "vücûd" redifli na'tından hareketle belirlediğimiz "kopya edilen yanlışlar"ını ve bunların çoğu sadece yeni neşrimizde olacak doğru şekillerini ise aşağıda ayrıca veriyoruz:

<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>
sayd-ı <u>adem</u> (2007, s. 181; 2016, s. 63)	sayd-ı <u>âdem</u>
ol <u>haremdeki</u> (2007, s. 181; 2016, s. 63)	ol <u>haremde ki</u>
<u>Bülend-meretebe</u> (2007, s. 182; 2016, s. 64)	<u>Bülend-meretebe-i</u>
<u>pâdişây-ı/pâdsây-i</u> (2007, s. 182; 2016, s. 64)	<u>pâdsâ-yı</u>
<u>Safiyullâh/Safiyullâh</u> (2007, s. 183; 2016, s. 65)	<u>Safiyullâh</u>
<u>bedâ/bedâ'</u> (2007, s. 183; 2016, s. 65)	<u>bed'</u>
<u>Mu'addil/Muaddil</u> (2007, s. 183; 2016, s. 65)	<u>Mu'addel</u> (2010, s. 235)
<u>ser-i ehad</u> (2007, s. 183; 2016, s. 66)	<u>sırr-ı Ehad</u>
<u>Vasî-i ber-Hak u</u> (2007, s. 185; 2016, s. 68)	<u>Vasiyy ber-Hak u</u>
<u>gızâ-yı</u> (2007, s. 185; 2016, s. 68)	<u>gıdâ-yı</u> (2010, s. 237)
<u>âguşte-i</u> (2007, s. 187; 2016, s. 70)	<u>âgaste-i</u>

Sadece sınırlı sayıdaki bu örnekler bile, Özgül'ün şahsıma ve kitabıma ilişkin yönelttiği tüm iddiâ ve ithamlarına, bilhassa okuma hatâlarına yönelik olarak dile getirdiklerine, nasıl kendisinin de muhatâp olduğunu bir kez daha göstermesi bakımından ibretliktir.

8. M. Kayahan Özgül'ün doçentlik takdim tezi, profesörlük vb. hususlarla ilgili olarak dile getirdiklerine dâir (bk. 2016, s. XV)

*Ayrıldı bizimle çünkü eslâf
Varsın bizi de ayırsın ahlâf*

Yeni baskısının ilgili bölümünde, kitabımın bir doçentlik takdim tezi olduğunu söylemesinden hareketle, o tarihte yardımcı doçent olduğumu zımnen de olsa belirten Özgül, her nedense sonraki tüm beyanlarında kitabımı hazırladığım esnâda profesör olduğumu îmâ eden ve “bir profesöre bunlar yakışır mı?” denilmesini bekleyen kullanımlarında ısrar eder. Özgül, sadece kitabıma leke sürmekle kalmaz, eksiği gediğine

rağmen çalışmamı yeterli bulan, verilen emeği ve iyi niyeti gören, her biri gerçekten birbirinden değerli jüri üyesi hocalarıma dil uzatmaktan da geri durmaz. Özgül'ün, kullandığı îmalı ifadelerden hareketle, bilhassa profesörlere karşı takıntı düzeyinde bir kompleksinin olduğu sezilmektedir. Bu yönüyle Özgül, kendileri doçentlik jürisi önüne çıkmamış ve her nedense çıkmayı da pek düşünmeyen, bu tavırlarına gerekçe olarak da çeşitli mahfillerde, "Beni sınava çekebilecek, bilgimi ölçebilecek bir jüri var mı?!" vs. tarzında ifadelerle caka satan bir zümrenin, sınırlı sayıdaki üyelerinden biri olabileceğini de düşündürmektedir. Yeri gelmişken ben de bir hususu hatırlatayım. Yazımız boyunca cevaplamaya çalıştığımız bir yığın asılsız itham, temelsiz iddiâ, yalan ve hattâ iftirâların sâhibi olan Metin Kayahan Özgül, hâl-i hâzırda üniversitede derse girmeye devam eden bir yeni edebiyat yardımcı doçentidir...

DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ'NİN YAYIN İLKELERİ

1. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, divan edebiyatı alanında yapılan akademik çalışmaların yayımlandığı hakemli sosyal ve beşerî bilimler alan dergisidir. Dergide; divan edebiyatı üzerine hazırlanan ilmî makale, tercüme, eleştiri ve mecmua tanıtımı yayımlanır.

2. Makaleler daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış, akademik standartlara uygun ve orijinal olmalıdır. Yüksek lisans veya doktora tezlerinin bir bölümü veya özeti mahiyetindeki yazılar yayımlanmaz. Bilimsel bir toplantıda sunulmuş olan bildiri, başka bir yerde yayımlanmamışsa makale formuna konularak ve bu durum belirtilmek şartıyla kabul edilir.

3. Derginin dili Türkçe'dir. Ancak ana dili Türkçe olmayan araştırmacıların yaygın doğu ve batı dillerinden biriyle hazırladıkları yazılar ve Türk lehçelerinde yazılmış yazılar da yayımlanabilir. Yayımlanacak her yazının başında Türkçe ve İngilizce özet ve bunların yanı sıra Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeler verilir. İngilizce özeti başına İngilizce başlık da konmalıdır. Diğer dillerde yayımlanacak makaleler için o dillerde özet ve anahtar kelime eklenebilir. Özetler 100 ile 150'şer kelime arasında, anahtar kelimeler ise en fazla 8'er kelime olmalıdır.

4. Dergi, Bahar ve Güz döneminde olmak üzere yılda iki kez yayımlanır. Gerekli hallerde Yayın Kurulunun kararıyla Özel Sayı olarak da yayımlanabilir. Bir yazarın bir sayıda birden fazla yazısı yayımlanamaz.

5. Dergi, hakemli bir yayındır. Gönderilen yazılar önce konu, sunuş tarzı ve teknik bakımdan Yayın Kurulunca incelenir. Yayımlanmaya uygun bulunanlar konunun uzmanı iki hakeme gönderilir. Hakem raporlarının olumlu olması hâlinde yayımlanır. Raporlardan birinin olumlu diğerinin olumsuz olması hâlinde ise makale üçüncü bir hakeme gönderilir ve onun kararına göre hareket edilir. Hakemler raporlarında bazı hususların düzeltilmesini istemişlerse düzeltmelerin yapılması için makaleler yazara geri gönderilir. Yazar, hakem kararlarına katılmıyor ise sebebini yazılı olarak açıklamalıdır. Yazıların değerlendirilmesi esnasında gizlilik esastır. Hakemlere yazar adı gönderilmez, yazarlara da hakem adı bildirilmez. Raporlar beş yıl süreyle saklı tutulur.

6. Yazılarda Türk Dil Kurumunun imlâ kılavuzuna uyulması tavsiye edilir. Ancak, netice olarak yazılardaki imlâdan yazarlar sorumludur.

7. Yazılar, basılı üç kopya (ikisi isimsiz ve yazarı tanıtan dipnotsuz) hâlinde ve disketleriyle gönderilmelidir. Yazıda metin okuma varsa, metnin orijinalinin fotokopisi de incelemenin sağlıklı olabilmesi için dosyaya konmalıdır. Aynı durum tercü-

meler için de geçerli olup tercüme metnin orijinali de gönderilmelidir. Zira, tercüme çalışmaları da telif çalışmaları gibi hakem onayına gönderilir.

8. Yazılar IBM uyumlu bilgisayarda MS Word adlı programla, normal metin için *Times* ya da *Times New Roman* fontuyla yazılmış olmalıdır. Normal metinde 12, dipnotta 9 punto ölçüsü kullanılmalıdır. Makalede transkripsiyonlu metin bulunuyorsa, dizgi aşamasında, Dergi Editörlüğünden temin edilecek font (DEV RA) kullanılmalıdır. Arap harfleriyle dizilmiş metin için kullanılan font CD veya disket ile makalenin yanısıra verilmelidir.

9. Yazar adı, başlığın altına yazılmalı; unvanı, görev yeri ve elektronik posta adresi dipnotta (*) işareti ile yazılarak belirtilmelidir. Başlığa konacak dipnotu da (*) işareti ile gösterilmelidir.

10. Kaynak göstermede takip edilecek usuller:

Dergide, paragraf içi başvuru yöntemi (yazar tarih: sayfa) uygulanmaktadır. Bu sistemde kaynak başvurusu paragraf içinde ilgili yerde parantez içinde yazarın soyadı, eserin baskı tarihi ve sayfa numarası şeklinde verilir (Bilgegil 1989: 34). Birden çok ciltli eserlerde sayfa numarasından önce Romen rakamlarıyla cilt numarası da verilir (Pakalın 1993: II/706). Kaynak iki yazarlı ise iki yazarın da soyadları belirtilir (Çavuşoğlu ve Tanyeri 1984: 45). Kaynak ikiden fazla yazarlı ise birinci yazarın soyadı yazılır, ondan sonra "ve diğerleri" anlamına gelen "vd." kısaltması konulur (Akyüz vd. 1958: 50). Birden fazla kaynağa gönderme yapılmışsa bunlar aynı parantez içinde gösterilmeli ve aralarına noktalı virgül konulmalıdır.

Aynı yazarın birden fazla çalışmasına başvuru yapılması durumunda, eğer bu çalışmalar farklı yıllara aitse yukarıda belirtilen normal sistem uygulanır. Parantez içine soyadından sonra yazılan yıl farklı olduğu için hiçbir karışıklık olmayacaktır. Ancak bir yazarın aynı yıl yayımlanan birden fazla çalışması varsa, bunları ayırt etmek üzere baskı yılının sonuna a, b, c... gibi küçük harfler konulabilir (Çelebioğlu 1975a: 33) ve (Çelebioğlu 1975b: 46). Eklenen bu küçük harfler sona konulacak olan Kaynaklar listesinde de gösterilmelidir.

Yazarsız çalışmalar başlıklarıyla kaynak gösterilirler. Bunun için başlıkta anlamlı kısaltmalar yapılabilir.

Dipnotlar, ilgili kelime veya cümlenin sonuna rakam konarak sayfa altında verilmeli ve sadece açıklamalar için kullanılmalıdır.

Metinde paragraf içinde gösterilen başvuru kaynaklarının tümü makalenin sonunda bibliyografya/kaynakçada verilmelidir. Yararlanıldığı hâlde metinde yer verilmeyen kaynaklar bibliyografyada gösterilmez. Kaynaklar yazar soyadına göre alfabetik olarak şu biçimde verilmelidir:

Kitaplarda: Yazarın Soyadı, Adı, (Basım tarihi), *Kitap adı*, Baskı sayısı, Basım yeri: Yayınevi.

Örnek: Çelebioğlu, Âmil (1999), *Türk Edebiyatında Mesnevi (II. Murad Devri Mesnevileri)*, İstanbul: Kitabevi Yay.

Birden çok cildi olan eserlerde: Yazar Soyadı, Adı (Basım tarihi), *Kitap Adı*, Baskı sayısı, (cilt), Basım yeri: Yayınevi.

Örnek: Şemsettin Sâmî (1996), *Kâmûsu'l-A'lâm*, Tıpkıbasım, (VI cilt), Ankara: Kaşgar Neşriyat.

Çift yazarlı eserlerde, birinci yazarın soyadı, adı ve ikinci yazarın adı soyadı yazılır. İki yazar arasına “ve” bağlacı konur.

Örnek. Çavuşoğlu, Mehmet ve M. Ali Tanyeri (1984),...

İkiden fazla yazarlı eserlerde, ilk yazarın soyadı, adı yazıldıktan sonra diğerlerinin tamamının ad ve soyadları sırasıyla yazılır.

Makalelerde: Yazarın Soyadı, Adı (Basım tarihi), “Makalenin başlığı”, *Derginin adı*, sayısı, sayfalar.

Örnek: Çavuşoğlu, Mehmed (1970), “Zâtî'nin Letâifi I”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XVIII, 25-51.

Arşiv malzemelerinin kullanımında defter isimleri *italik*, belge tasnifleri ise normal karakter ile dizilmelidir.

Herhangi bir internet adresine yapılan göndermelerde bu adresler kaynaklar arasında verilmeli ve mutlaka indirme tarihi belirtilmelidir: (<http://www.turkiyat.gazi.edu.tr/turkiyat> (14.10.2006)

11. Yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

12. Yazar, ad ve soyadı ile birlikte akademik unvanını ve görev yaptığı kurum adını tam olarak belirtmelidir. Ayrıca, kendisiyle irtibat kurulabilmesi için sürekli adresini, telefon numarasını, varsa belgegeçer numarasını ve elektronik posta adresini vermelidir.

13. Yayımlanacak makalelerde esasa ilişkin olmayan redaksiyon değişiklikleri ve tashihler, dergi Yayın Kurulu ve Anadili Sorumluları tarafından yapılır.

14. Makale, tercüme veya eleştirisi yayımlananlara 25 adet ayrı basım ile bir adet dergi verilir.

15. Hakemlere ücret ödenir.

16. On sayıda bir (10, 20, 30'uncu sayılarda...) dergide yayımlanan yazıların indeksi yayımlanır.

17. Basılmayan yazılar iade edilmez.

THE JOURNAL OF OTTOMAN LITERATURE STUDIES
THE PUBLICATION POLICIES AND INFORMATION FOR AUTHORS

1. *The Journal of Ottoman Literature Studies* is a refereed journal aiming to publish academic works in the field of social sciences and humanities. In the Journal, the scientific articles, translations, critical reviews and journal reviews on Ottoman literature are published.

2. Submission of an article is taken to imply that it has not been previously published, they should be appropriate to the academic standards and should be original. Parts of an M.A. or a Ph. D. thesis or their abstracts are not published. A paper presented at a scientific meeting can be published in the form of an article if it is not published anywhere else. Authors in doubt about what constitutes prior publication should consult the academic coordinators.

3. The language of the Journal is Turkish. However, the articles written in other widespread languages or in one of the Turkish dialects are also welcomed. All contributions should include an abstract in both Turkish and English, and the keywords both in Turkish and English are also required. The English abstract should have an English title, too. For the articles written in other languages, an abstract and keywords in that language should be added. The abstracts should be in 100 - 150 words, and the keywords should not exceed 8.

4. The Journal is published semiannually in autumn and spring. If required, upon the decision of the Editorial Board, a Special Issue can be published additionally. In every issue only one article of the same author can be published.

5. The Journal is a refereed journal. The articles submitted for publication are firstly evaluated by the Editorial Board in terms of their content, style and methodology. The ones which are chosen to be published are sent to two specialists of the subject for refereeing. If both of the reports of the referees are positive, they are published. If one of the reports is positive and the other one negative, the article is passed to an external referee and according to the decision of this referee the final decision is given. If the referees ask for some changes in their reports, the article is sent back to author for the changes. If the author does not agree with the conditions of the referees, s/he should explain her/his reasons in a written form. Confidentiality is the main point in the evaluation of the articles. For the purposes of blind refereeing, the names of the authors are not sent to the referees, and the authors are not informed with the names of the referees. The reports are kept for five years as confidential.

6. The spelling rules in the Spelling Guide of the Turkish Language Association are advised to be followed. However, the writers are responsible for the spelling in their articles.

7. The articles should be submitted in three copies (two of the copies without the name of the author and without any footnotes introducing him/her) in diskette or CD. If there are transliterations in the articles, the photocopies of the original texts should be enclosed to the file sent so as to provide a reliable evaluation. The same condition is also valid for the translations, therefore the source texts of the translations should also be submitted since the translations are also evaluated by the referees.

8. The texts should be written on an IBM compatible computer by using MS Word programme. For the main texts a legible font like *Times* or *Times New Roman* should be used, and for the transliterated texts a font based on *Times* should be used. The font used for the transliterations should be added to the floppy disc/CD as well. The font size of the main text should be 12 pt, and for the footnotes should be 9 pt.

9. The name of the writer should be written under the title of the article; the academic title, the institution and the e-mail address of the writer should be given as a footnote with an asteriks (*). The footnote(s) related to the title of the article should also be given with the asteriks.

10. The guidelines for references:

In the Journal in-text citation method should be used (author publication year: page number(s)). A system for referencing the sources through parenthetical citations is used by indicating the surname of the author, the publication year of the work cited and the page number(s) of it (Bilgegil 1989: 34). For the references of multi-volumes, the number of the volume should be mentioned by putting the number of the volume before the page number(s) with the Roman letters (Pakalın 1993: II/706). If the reference work has two authors, the surnames of both authors should be given (Çavuşoğlu ve Tanyeri 1984: 45). If the reference work has more than two authors, the surname of the first author should be given, then the abbreviation "vd.", meaning "et al", should be used (Akyüz vd. 1958: 50). If to more than one publication in the same sentence are referred, they should be given in the same parantheses, and should be separated by semicolons.

If there are more works cited by the same author, and if these works are of different years, then the method mentioned above is used. If the publication year mentioned in the parentheses after the surname is different, there would not be any confusion. However, in case of having more works by the same author in the same year, small letters, a, b, c, ... can be put at the end of the publication year in order to distinguish them (Çelebioğlu 1975a: 33) and (Çelebioğlu 1975b: 46). These small letters

added should be mentioned in the bibliography which should be given at the end of the article.

The anonymous works should be cited with their titles. Meaningful abbreviations for the titles can be made thus.

The footnotes should be indicated at the end of the word or sentence by giving numbers at the bottom of the page, and these should only be used for explanations.

All of the in-text citations should be given at the end of the article in the bibliography/references section. The works consulted are not mentioned in the bibliography. The references should be given in alphabetical order of the surnames of the authors.

For the books: Surname of the author, name of the author (publication year), *Name of the Book*, number of the copies printed, publication place: publishing house.

Example: Çelebioğlu, Âmil (1999), *Türk Edebiyatında Mesnevi (II. Murad Devri Mesnevileri)*, İstanbul: Kitabevi Yay.

For the works of multi-volumes: Surname of the author, name of the author (publication year), *Name of the Book*, number of the copies printed, (volume), publication place: publishing house.

Example: Şemsettin Sâmî (1996), *Kâmûsu'l A'lâm*, Tıpkıbasım, (VI. cilt), Ankara: Kaşgar Neşriyat.

References to two-author works, the surname of the first author, the name of the first author and the surname of the second author, the name of the second author should be written. There should be an "and" between the names of the two authors.

Example: Çavuşoğlu, Mehmet ve M. Ali Tanyeri (1984), ...

References to multi-author works, after the surname and the name of the first author has given, the names of all the authors should be given in the same order.

For the articles: surname of the author, name of the author (publication year), "Title of the Article", *Name of the Journal*, issue of the journal, page number(s).

Example: Çavuşoğlu, Mehmet (1970), "Zâtî'nin Letâifi I", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XVIII, 25-51.

For the use of materials from the archives, the names of the registers should be written in *italics* and the classifications of the documents in standard fonts.

For the references to the web addresses, these addresses should be given in the bibliography and the date of the last visit to these addresses should be mentioned. <<http://www.turkiyat.gazi.edu.tr/turkiyat>> (14.10.2006)

11. The authors of the articles are responsible for their works.

12. The writers should mention their academic titles and their institutions exactly, besides their surnames and names. Moreover, the writers should add their permanent addresses, phone numbers, fax numbers (if any), and e-mail addresses for correspondance.

13. For the articles to be published, the changes in editing and proofreading which are not related to the content are done by the Editorial Board and editors of the native language.

14. To the writers whose articles, translations or critical reviews are published, 25 offprint of their works and a copy of the Journal are sent.

15. Referees are paid.

16. Once in every ten issues (10th, 20th, 30th, ... issues) of the Journal, the index of the published works is given.

17. The Works which are not published are not returned.